

**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
KLEUTERONDERWIJS**

Zelfstandig Project

Praatjes maken en (be)leven

HOE KUNNEN PRENTENBOEKEN VAN CLAVIS, VERHAAL EN ILLUSTRATIES MET 'MAGIE' ALS
THEMA, EEN UITGANGSPUNT EN INSPIRATIEBRON ZIJN TOT MUZISCH BEELDEND
ACTIVITEITEN MET ALS DOEL AAN TAASTIMULERING TE WERKEN?

Voorwoord

Doorheen dit schooljaar heb ik gewerkt rond dit zelfstandig project en tijdens de uitgroestage heb ik dit uitgetest in de tweede- en derde kleuterklas. Ik zou graag mijn mentor willen bedanken omdat ik tijdens de laatste week verschillende verteltechnieken mocht uittesten alsook verschillende muzisch beeldende verwerkingen. Daarnaast wil ik graag mijn oprechte dank betuigen aan mijn promotor, mevrouw Els Peeters. Zij heeft mij steeds bijgestaan en begeleidt in het realiseren van mijn eindwerk. Ook wil ik mijn ouders en vriend bedanken voor de steun en mijn tante voor het nalezen van mijn eindwerk.

bron: zitdazo.be

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Inhoudsopgave.....	4
Inleiding.....	6
Hoofdstuk 1: Praktijkprobleem, onderzoeksdoel, onderzoeksvraag.....	7
1.1 Praktijkprobleem.....	7
1.2 Onderzoeksdoel.....	7
1.3 Onderzoeksvraag.....	7
1.3.1 Subvragen.....	7
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader.....	9
2.1 Uitgeverij Clavis.....	9
2.2 Illustratoren bij Clavis – bespreking.....	9
2.3 Taalstimulering door prentenboeken.....	12
2.4 Voorlezen en vertellen.....	13
2.4.1 Voorlezen.....	13
2.4.2 Vertellen.....	15
2.5 Verteltechnieken om aan taalstimulering te doen.....	15
2.5.1 Interactief voorlezen.....	15
2.5.2 Verteltafel.....	16
2.5.3 Verteltas.....	16
2.5.4 Kamishibai.....	16
2.5.5 Vertelpantomime.....	16
2.5.6 Fantasiespel.....	17
2.5.7 Digitaal voorlezen.....	17
Hoofdstuk 3: Praktisch kader.....	18
3.1 Magie in het prentenboek.....	18
3.2 Boekenfiches.....	19
3.2.1 Boekenfiche – Circus 1,2,3.....	19
3.2.2 Boekenfiche – Tito tovenaar.....	21
3.2.3 Boekenfiche – Wiebe is verliefd.....	24
3.2.4 Boekenfiche – Op ontdekking.....	26
3.2.5 Boekenfiche – Lampje aan, lampje uit.....	29

3.2.6	Boekenfiche – Hoe Tito zijn neus kwijtspeelde	31
	Hoofdstuk 4: Magie in de kunst	34
4.1	Optische kunst (Op- art)	34
4.1.1	Op- art kunstenaars.....	34
4.2	Optische kunst – Escher.....	34
4.2.1	Wie is Escher?	34
4.2.2	Escher in Het Paleis	37
4.2.3	Het Paleis.....	38
4.2.4	Technieken van Escher	39
4.2.5	Kunstwerken van Escher.....	40
4.2.6	Workshops in Het Paleis	44
4.3	Magische kunstwerken	45
4.3.1	Tekenen	45
4.3.2	Relativiteit.....	47
4.3.3	Rimpeling	49
4.4	Magie en ik.....	51
4.5	Magie en de kleuters	52
4.6	Een magisch moment.....	53
	Besluit	56
	Literatuurlijst.....	58
	Bijlage 1: voorlezen a.d.h.v. een kamishibai	60
	Bijlage 2: vertellen a.d.h.v. een verteltafel	66
	Bijlage 3: muzisch beeldende verwerking - toverstaf maken.....	72
	Bijlage 4: interactief voorlezen.....	77
	Bijlage 5: muzisch beeldende verwerking - werken met natuurklei	83
	Bijlage 6: vertelpantomime	88
	Bijlage 7: voorlezen a.d.h.v. uitvergrootte prenten	95
	Bijlage 8: themagesprek M.C. Escher.....	100

Inleiding

Als laatstejaars studente van de professionele bachelor in het kleuteronderwijs, heb ik van uitgeverij Clavis de vraag gekregen om een muzisch beeldende workshop te ontwerpen voor kleuters vertrekkende vanuit taal, verhaal en illustraties met prentenboeken van Clavis.

In dit zelfstandig project heb ik gewerkt rond de volgende onderzoeksvraag: 'Hoe kunnen prentenboeken van Clavis, verhaal en illustraties met 'magie' als thema, een uitgangspunt en inspiratiebron zijn tot muzisch beeldende activiteiten met als doel aan taalstimulering te werken?'

Ik heb gekozen om deze workshop uit te werken rond het thema 'magie'. In functie van dit thema heb ik verschillende boeken gekozen van de uitgeverij Clavis. Ik heb gekozen voor boeken van Guido Van Genechten, Ruth Wielockx, Marc van de Griendt en Thierry Robberecht omdat deze boeken mij het meeste aanspreken op het vlak van 'magie'. In hoofdstuk 2.2 wordt er meer informatie gegeven over de auteurs en illustratoren en in hoofdstuk 3 vind je een korte bespreking van de gekozen boeken.

Vanuit onderzoek (Van Berge, 2010) is gebleken dat voorlezen erg belangrijk is voor kinderen. Het is cruciaal om te kunnen participeren in de huidige maatschappij. Lezen is erg belangrijk en op die manier leren ze omgaan met boeken, ze krijgen zicht op hun eigen wereld en kunnen zich inleven in een ander personage, ze leren nieuwe woordenschat en deze wordt uitgebreid waardoor dit een positieve invloed heeft op het begrijpend lezen. Het is belangrijk om zowel thuis als op school de kinderen warm te maken voor boeken en ervoor te zorgen dat kleuters plezier beleven aan voorlezen en vertellen en dat ze een 'leeswil' ontwikkelen.

Tijdens de laatste weekstage, werk ik rond het thema 'magie' in de kleuterklas. Doorheen deze week worden de verschillende prentenboeken die ik gekozen heb, voorgelezen in de klas. Ook komen er doorheen deze week verschillende verteltechnieken aan bod die ik gedurende de laatste stageweek kan uittesten. Op die manier kan ik nagaan welke verteltechniek mij het beste ligt en hoe deze verteltechnieken muzisch beeldend uitgewerkt kunnen worden.

Ik heb op eigen niveau de optische kunst verkend, met name de kunstenaar Escher. Hiervoor heb ik een bezoek gebracht aan het museum 'Escher in Het Paleis' in Den Haag. De kunstwerken van Escher zijn ook magisch. In zijn kunstwerken wordt de zichtbare werkelijkheid gemanipuleerd en wordt duidelijk dat tekenen optisch bedrog is. Niets is wat het lijkt en alles wordt anders voorgesteld. In hoofdstuk 4 wordt het leven en het werk van Escher beschreven. Hierin wordt aangetoond hoe hij met litho's en houtsneden de werkelijkheid probeert te manipuleren.

Ik heb een aantal kunstwerken van Escher gekozen en uitvoerig besproken, dit kan je terugvinden in hoofdstuk 4.3. Dit zijn kunstwerken die voor mij magisch zijn en die ik ook aan de kleuters heb getoond. Deze kunstwerken worden samen met de kleuters besproken en aan de hand van die kunstwerken gaan de kleuters zelf aan het werk. De kleuters gaan aan de slag met monotypes, waarbij ongeveer dezelfde techniek toegepast wordt als Escher doet in zijn litho's. De kleuters maken tekeningen op plexiglas en leggen er dan een blad papier op. Hierdoor wordt er een afdruk van de tekening op hun blad papier gezet.

Prentenboeken kunnen een uitgangspunt zijn tot muzisch beeldende activiteiten. Praatjes maken en beleven...

Hoofdstuk 1: Praktijkprobleem, onderzoeksdoel, onderzoeksvraag

1.1 Praktijkprobleem

Als laatstejaars studente van de professionele bachelor in het kleuteronderwijs, heb ik van uitgeverij Clavis de vraag gekregen om een workshop te ontwerpen voor kleuters vertrekkende vanuit taal, verhaal en illustraties met prentenboeken van Clavis.

1.2 Onderzoeksdoel

Externe partner: Clavis uitgeverij.

Output: workshops organiseren voor kleuters vertrekkende vanuit taal, verhaal en illustraties met prentenboeken van Clavis en een beeldende verwerkingsopdracht met als doel aan taalstimulering te doen.

Eigen deskundigheid vergroten op het vlak van taalstimulering, verteltechnieken, onderzoek naar beeldende middelen en vernieuwde technieken, taal in beeld, beeld in taal en muzisch beeldende verwerkingsopdrachten.

Eigen deskundigheid vergroten in de wereld van het prentenboek, nl. van uitgeverij Clavis.

Eigen deskundigheid vergroten op het vlak van kunst- en cultuureducatie in de kleuterklas.

1.3 Onderzoeksvraag

Hoe kunnen prentenboeken van Clavis, verhaal en illustraties met 'magie' als thema, een uitgangspunt zijn en prikkelen tot muzisch beeldende activiteiten?

1.3.1 Subvragen

- Wie is uitgeverij Clavis?
- Wat heeft uitgeverij Clavis te bieden?
- Welk aanbod heeft uitgeverij Clavis?
- Welke doelstellingen streven ze na? Wat is hun missie en visie?
- Welke schrijvers en illustratoren zijn verbonden aan deze uitgeverij?
- Welke illustratoren werken voor deze uitgeverij en welke zijn de typische beeldende kenmerken?
- Wat is het doel van voorlezen en vertellen in de klas?
- Welke muzische verteltechnieken zijn er?
- Welke verteltechnieken kan ik aanbieden en uitwerken? Wat is nieuw voor mij?
- Wat is het verschil tussen de verschillende verteltechnieken?
- Hoe kunnen we aan boekpromotie en taalstimulering doen?
- Welke prentenboeken van Clavis lenen zich daartoe inhoudelijk en naar illustratoren toe?
- Welke prentenboeken zijn boeiend om te gebruiken als uitgangspunt voor het thema 'magie' als rode draad?
- Voor welke leeftijd zijn deze prentenboeken geschikt?

- Welke nieuwe materialen en technieken kan ik aanbieden om deze verhalen vorm te geven?
- Hoe ga ik dit praktisch uitvoeren en vormgeven?
- Bieden deze workshops (verwerkingsopdrachten) een meerwaarde?
- Hoe breng ik kunst in de klas?
- Kan ik de kleuters laten kennismaken met deze kunstenaars?
- In welke kunstwerken neemt het thema 'magie' een belangrijke plaats in?
- Hoe kijken/ beleven de kleuters deze kunstwerken?

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

2.1 Uitgeverij Clavis

Clavis is geen educatieve uitgeverij, maar toch hebben heel wat boeken van Clavis een vaste plek in de klas gekregen. In de boeken van Clavis zijn er veel aanknopingspunten met de onderwijspraktijk. Clavis is erg begaan met de kinderen en daarom zijn de boeken die bij de Clavis uitgeverij verschijnen, pedagogisch ondersteund.

Bij de uitgeverij Clavis zijn er kinderboeken waarbij er verschillende thema's worden aangereikt, taalkennis wordt aangescherpt en waarbij verhalen tot leven komen.

De missie van Clavis is dat de wereld van morgen er zal uitzien als de dromen van de kinderen van vandaag. Clavis wil aan de hand van prentenboeken, kinderen leren omgaan met hun angsten en emoties, hun fantasie stimuleren, hun inzicht geven in het eigen doen en laten, hun de verhoudingen tussen mensen leren kennen en hun het verschil tussen goed en kwaad leren zien.

Volgens Clavis schept een boek een spannende band tussen ouder en kind. Ze willen met boeken die dicht bij de kinderen en hun emoties staan, de kinderen een droomrijke, stimulerende en veilige tijd bezorgen. (Clavis Books , sd)

2.2 Illustratoren bij Clavis – bespreking

Tito tovenaard en Hoe Tito zijn neus kwijtspeelde – Guido Van Genechten

Guido Van Genechten is zowel auteur als illustrator en maakt gebruik van een stevige lijnvoering en van felle kleuren. Zijn illustraties tonen weinig details en zijn uitgevoerd in kleurpotloden, aquarel en inkt. Momenteel werkt hij vaak met gouache. Dit is plakkaatverf waarmee hij zijn tekeningen op papier maakt. Op de tekeningen kan je duidelijk zien wat er gaat gebeuren en waar het zich afspeelt. De achtergrond is weinig gedetailleerd, maar je kan je wel voorstellen waar het zich afspeelt. Guido Van Genechten gebruikt in zijn achtergrond steeds felle kleuren, maar de tekeningen zelf zijn erg realistisch. Er wordt niet overdreven veel kleur gebruikt en de combinatie van de verschillende kledingstukken past qua kleur ook bij elkaar. (www.leesplein.nl, sd)

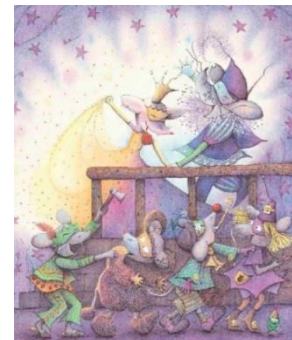
Circus 1,2,3 – Guido Van Genechten

In dit boek wordt er weinig met kleur gewerkt. Enkel de lieveheersbeestjes zien er uit zoals een echt lieveheersbeestje, ze hebben een rode kleur. De andere tekeningen zijn gewoon met potlood getekend zonder dat er verder nog kleur aan te pas komt. De lieveheersbeestjes doen op elke pagina een andere circusact. De materialen van deze act zijn getekend in potlood terwijl de lieveheersbeestjes rood zijn.

Wiebe is verliefd – Ruth Wielockx

Ruth Wielockx is zowel auteur als illustrator en maakt gebruik van gouache, aquarel en fimo-klei. (Wielockx, sd) De illustraties zijn erg gedetailleerd en je ziet duidelijk waar het hoofdpersonage zich bevindt. Wanneer Wiebe wacht op Flanel, zie je zelfs zijn schaduw in het water. Wanneer Wiebe zich gaat verkleden, zie je duidelijk op de tekening dat heel het huis op stelten ligt. Je ziet wat er allemaal in huis staat en wat hij gaat aantrekken. Flanel en Wiebe hebben een roze kleur, zoals wij. Vaak worden muizen in het grijs getekend, maar dat is hier niet het geval. Doordat er veel kleur gebruikt wordt in de tekeningen ziet alles er al een stuk vrolijker uit en dat trekt meteen je aandacht.

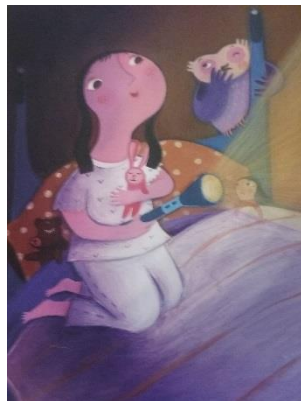
Op ontdekking – Marc van de Griendt

Marc van de Griendt is zowel auteur als illustrator. Hij heeft weinig aandacht voor details. Het verhaal gaat over twee vogels en zij stellen niet echt een vogel voor. Ze hebben een beetje een rare vorm en als je niet weet dat het over een vogel gaat, dan zie je het niet. Het verhaal gaat over twee vogels die op ontdekking gaan in de mist en dat zie je ook terugkomen in het boek. Er komen weinig kleuren aan bod, enkel in het huis. Verder wordt er vaak gebruik gemaakt van grijstinten om de mist te benadrukken. In de verte zie je een boom en dat wordt ook zo weergegeven in het boek. Het is niet zo dat er een duidelijke boom wordt getekend die dan ook nog eens realistische kleuren heeft. De sousafoon die Fiona op haar rug draagt wordt dan weer wel duidelijk getekend. Op die manier leren de kleuters dit instrument ook beter herkennen dan wanneer je eigenlijk niet ziet wat het is.

Lampje aan, Lampje uit – Parastou Haghi

De illustrator van dit prentenboek is Parastou Haghi. Hij zorgde voor schilderachtige, sfeervolle prenten in mooie kleuren. (lees-wijzer, sd) In het prentenboek wordt er rekening gehouden met details, maar het is niet zo dat het meisje eruit ziet zoals in het echt. Het hoofd heeft een rare vorm, maar het is duidelijk dat het kind een meisje is. De tekeningen hebben allemaal felle kleuren waardoor je aandacht meteen gevestigd wordt op het boek. Op de verschillende tekeningen die zich afspelen in de slaapkamer, zie je duidelijk welke materialen er nog te vinden zijn in de slaapkamer. Het is niet zo dat de aandacht enkel gevestigd wordt op de twee hoofdrolspelers.

2.3 Taalstimulering door prentenboeken

In de basisschool is leren lezen een van de belangrijkste opdrachten voor leerlingen. Om te kunnen leren moeten de kleuters beschikken over leesvaardigheid. Als kinderen niet goed kunnen lezen, dan zorgt dat vaak voor specifieke problemen in het onderwijs, zoals zittenblijven, langdurige remediëring en falen in het secundair onderwijs. Het is dus erg belangrijk dat kinderen goed leren lezen. (Abimo uitgeverij, 2016)

Baby's kunnen nog niet praten, maar ze reageren wel op de prikkels in hun omgeving. Ze vinden het fijn als je tegen hen praat. Je kan op alle momenten van de dag tegen je baby praten. Dit kan zowel tijdens het aankleden en tussendoor als tijdens het eten en verzorgingsmomenten. Kinderen die vanaf de geboorte in contact komen (en blijven komen) met verschillende talen, zijn gevoeliger voor uitspraakverschillen en/ of taalconstructies. In de toekomst kan dat het beheersen van verschillende talen bevorderen.

Wanneer kinderen een andere taal spreken, hebben zij het vaak moeilijk met het begrijpen van een andere taal. We moeten ervoor zorgen dat deze kinderen een rijk taalaanbod krijgen en we moeten een positieve houding aannemen naar andere culturen toe. Het is belangrijk om interesse te tonen voor de thuistaal en cultuur van de kinderen, dit is bevorderlijk voor het welbevinden. Als het kind zich goed voelt in de klas, dan is het kind ook meer gemotiveerd om een nieuwe taal te leren waardoor het vlotter verloopt dan wanneer het kind zich onzeker voelt in de klas. (Joos & Moons, 2010)

Voor kinderen met een taalachterstand blijkt het moeilijk om die achterstand in te halen op de basisschool. De afgelopen jaren is er aandacht voor de vroege aanpak van taalachterstand binnen de voor- en vroegschoolse educatie (VVE). VVE richt zich op peuters en kleuters binnen het onderwijs en heeft als doel om taalachterstand te voorkomen. VVE richt zich niet alleen op de taalontwikkeling, maar er zijn programma's die zich richten op meerdere ontwikkelingsgebieden tegelijk. Kinderen zijn onder meer bezig met tekenen en zingen, ze doen spelletjes, spelen buiten, luisteren naar verhalen en praten hierover met elkaar. (IH, 2014)

Wanneer een kind vijf jaar is, beheerst het de belangrijkste principes van de moedertaal. Dat komt vooral dankzij de interactie tussen volwassenen en het kind. Het is belangrijk dat we zoveel mogelijk praten tegen het kind en dat we alles verwoorden wat we doen. Wanneer we dat doen, leert het kind veel nieuwe woorden en gaat het die woorden na verloop van tijd ook zelf gebruiken.

Kinderen die vragen stellen en op die manier nieuwe kennis verzamelen, gaan op een interactieve manier leren. Door te luisteren naar verhalen die worden verteld of voorgelezen, gaat hun luistervaardigheid verbeteren. Ook leren kinderen steeds beter om zelf verhalen te vertellen. Ze vertellen persoonlijke verhalen en houden daarbij rekening met hun klasgenoten. De kleuters gaan op elkaar reageren en elkaar aanvullen waardoor er interactie ontstaat tussen de kleuters. Door met elkaar in interactie te treden leren zij ook hun eigen mening geven en die mening te ondersteunen met argumenten.

Door vaak voor te lezen, leren kinderen dat illustraties en tekst bij elkaar horen en samen een verhaal vertellen. Ze leren dat je een boek van voor naar achter leest, dat je een bladzijde van boven naar beneden, en regels van links naar rechts leest. Kinderen leren de taal van voorleesboeken begrijpen. Ze gaan inzien dat geschreven taal zoals briefjes, boeken en tijdschriften een communicatief doel hebben. Ook leren ze de functies van geschreven taal en krijgen inzicht in de relatie tussen gesproken en geschreven taal. Ze leren dat er een onderscheid is tussen lezen en schrijven en dat geschreven woorden uitgesproken kunnen worden. (Peters, Stoep, & Van Elsäker, 2005)

2.4 Voorlezen en vertellen

Prentenboeken zijn erg belangrijk voor de taalontwikkeling van kleuters. Door vaak voor te lezen, leren kinderen veel nieuwe woorden. Ze begrijpen die nieuwe woorden en gaan deze geleidelijk aan ook zelf gebruiken. De prenten van het boek dienen daarbij als inspiratiebron. Als leerkracht kun je met een prentenboek meer doen dan alleen de letterlijke tekst voorlezen. Je kan het verhaal vertellen, vragen stellen of dialogen aangaan. Hierdoor treed je in interactie met het kind en gaan ze zelf veel woorden begrijpen en gebruiken.

Je kan kinderen betrekken bij het prentenboek door de voor- en achterkant te bekijken en hier vragen over te stellen. Op die manier ga je de kinderen ook betrekken bij het prentenboek en niet enkel bij het verhaal. Je kan nu de kleuters betrekken bij de binnenkant van het boek terwijl je de prenten één voor één gaat tonen. Terwijl je de prenten toont, kan je het verhaal in grote lijnen vertellen. Achteraf kan je vragen aan de kleuters wat er gebeurd is, of je kan de kleuters laten voorspellen wat er gaat gebeuren. (Walta , Prentenboeken: vertellen en vragen stellen, 2007)

2.4.1 Voorlezen

Voor de taalontwikkeling en de geletterdheid van het kind is het belangrijk om vroeg te beginnen met voorlezen. Kinderen zijn op jonge leeftijd niet geïnteresseerd in geschreven taal en door op jonge leeftijd te beginnen met voorlezen en ze hier actief bij te betrekken, ontwaakt hun interesse voor geschreven taal en boeken. Ze krijgen op die manier inzicht in boeken en leren hoe teksten en verhalen opgebouwd zijn.

Kinderen die vanaf heel jonge leeftijd regelmatig worden voorgelezen, hebben later minder moeite met lezen en leren. Kinderen hebben veel oefening nodig om vertrouwd te raken met het taalgebruik in boeken: de zinsbouw, de opbouw van verhalen en het woordgebruik. Door vaak voor te lezen krijgen de kleuters inzicht in verhalen.

Voorlezen is een van de belangrijkste activiteiten voor het bevorderen van de taal en cognitieve ontwikkeling van jonge kinderen. Uit het onderzoek 'Voorlezen bij gezinnen in Nederland' van Elisabeth Duursma blijkt dat voorlezen aan jonge kinderen een effect heeft op de ontluikende geletterdheid, dit is het ontwikkelingsproces waarbij kinderen ervaren dat schriftelijke taal een belangrijke functie inneemt in onze cultuur. Het bevorderen van de ontluikende geletterdheid kan dan een positief effect hebben op het leren lezen.

Kinderen leren tijdens het voorlezen, letters herkennen en leren ze begrijpen dat geschreven taal gelezen en uitgesproken kan worden. Door voor te lezen leren kinderen ook hoe ze een boek moeten vasthouden, een pagina moeten omslaan en van links naar rechts moeten lezen. (Duursma, 2011)

Vanuit het onderzoek 'Naar de leesbevorderende werking van het vertellen van verhalen aan en door kinderen' is gebleken dat lezen een van de basisvaardigheden is waarover iemand moet beschikken om in de huidige maatschappij te kunnen functioneren. Binnen het onderwijs moeten wij proberen om kinderen deze basisvaardigheid bij te brengen. We moeten ervoor zorgen dat de leesinteresse gewekt wordt bij kinderen, zodat ze ook blijven lezen. We moeten kinderen niet alleen leesvaardigheid, maar ook 'leeswil' bij brengen.

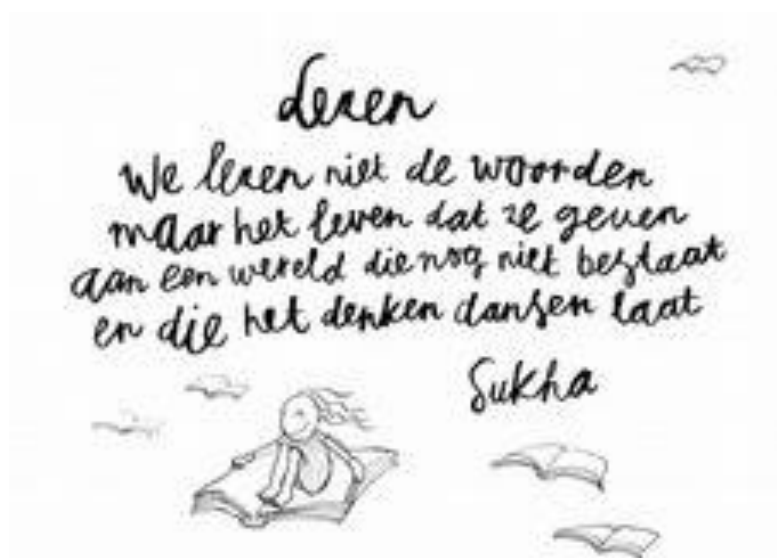
Het is belangrijk dat kinderen goed kunnen lezen. Dit is immers cruciaal voor de schoolloopbaan omdat andere vaardigheden, zoals rekenen en wereldoriëntatie hierop verder bouwen. Iemand die goed kan lezen beschikt over een goede woordenschat en kan vlot lezen. (Van Berge , 2010)

Wanneer je over voldoende woordenschat beschikt en vlot kan lezen, dan heeft dat een positieve invloed op het begrijpend lezen. Wanneer kinderen over een te beperkte woordenschat beschikken en ze onvoldoende vlot kunnen lezen, dan heeft dat ook negatieve gevolgen voor het begrijpend lezen.

Lezen is niet enkel noodzakelijk voor de schoolprestaties, maar het heeft ook een positief effect op het sociaal- emotioneel functioneren van de kinderen. Door veel te lezen wordt het inlevingsvermogen van kinderen vergroot en worden ze aangezet na te denken over hun eigen leven, maar kunnen ze zich ook inleven in de leefwereld van iemand anders, ze kunnen zich dan bijvoorbeeld inleven in het hoofdpersonage van een boek.

Zowel voor de taalontwikkeling en de geletterdheid van het kind is het zinnig om vroeg te starten met voorlezen. Helma Van Lierop- Debrauwer, hoogleraar jeugdliteratuur en coördinator van de master, heeft onderzoek gedaan naar de rol van het gezin bij het leren omgaan met literatuur en citeert: 'However, on one issue the various 'camps' in the field are in virtually unanimous agreement: reeding to preschool children is a good thing: it is an activity through which children may develop interest and skill in literacy'.

In de kleuterklas wordt er veel en vaak voorgelezen vanuit een prentenboek. Door prentenboeken op een interactieve manier voor te lezen, werk je effectief aan de taalontwikkeling van de kinderen. Maar interactief voorlezen mag het gewoon voorlezen van boeken niet vervangen. Het is belangrijk om een goed evenwicht te vinden in het gewoon voorlezen waar kinderen kunnen luisteren en in het interactief voorlezen, waar kinderen een actieve, betrokken rol hebben. (Van Berge , 2010)

bron: Pinterest

2.4.2 Vertellen

Verhalen worden aan elkaar verteld om op die manier betekenis te geven aan hun ervaringen. Dankzij verhalen krijgen we zicht op ons eigen leven, maar kunnen we ook een standpunt van iemand anders innemen.

Wanneer kinderen naar school gaan en met elkaar kunnen communiceren, leren ze veel nieuwe dingen. Kinderen leren andere kinderen kennen en er gaat een hele wereld voor ze open. De kleuterjuf vertelt verhalen en sprookjes en zo wordt de wereld van het kind vergroot. Verhalen die kinderen vertellen zijn concreet en verbonden met ervaringen van het kind.

Het vertellen van verhalen en het luisteren naar verhalen is ook belangrijk voor de taalontwikkeling van kinderen. Kinderen rond de leeftijd van zes jaar, hebben verschillende verhalen gehoord van hun ouders, vrienden en leerkrachten. Ze hebben hierdoor een groot repertoire aan verhalen opgebouwd. Doordat kinderen ervaringen hebben opgedaan met verhalen zijn ze zelf ook in staat om dingen te vertellen. (Van Berge , 2010)

Een verhaal kan op verschillende manieren verteld worden. Iedereen vertelt een verhaal op zijn eigen manier en heeft een ander taalgebruik, zowel verbaal als non- verbaal. Als leerkracht kan je een verhaal op verschillende manieren aanbrengen. Je kan het verhaal voorlezen zoals het er staat of je gaat beschrijven wat er op de prenten staat. (Walta , Prentenboeken: vertellen en vragen stellen, 2007)

2.5 Verteltechnieken om aan taalstimulering te doen

2.5.1 Interactief voorlezen

Er zijn verschillende mogelijkheden om op een speelse manier diverse vaardigheden te leren aan de hand van een prentenboek. Een prentenboek komt pas tot leven als er gedachtewisseling over ontstaat. Door kleuters te betrekken bij het verhaal en vragen te stellen over het verhaal, ontwikkelen ze een actieve houding.

Interactief voorlezen is belangrijk voor het stimuleren van de mondelinge taalontwikkeling, leesbevordering en de algemene ontwikkeling van kleuters. Tijdens het interactief voorlezen kan je de kinderen ook emoties leren (her)kennen en verschillende wiskundige begrippen aanleren. (jaar van het voorlezen , sd)

Bij het interactief voorlezen is er voor het lezen, tijdens het lezen en na het lezen ruimte voor gesprekken over het verhaal waardoor kinderen actief betrokken worden bij het verhaal. Tijdens het interactief voorlezen komen er veel nieuwe woorden en begrippen aan te pas. Hierdoor leren ze veel nieuwe woorden en leren ze die nieuwe woorden ook gebruiken. De leerkracht moet zorgen voor interactie door het stellen van vragen en door het herhalen en uitbreiden van reacties van de kinderen tijdens het voorlezen. (Jansman, 2015)

Het is belangrijk om kinderen de kans te geven om zelf te reageren en te praten over wat ze in het boek zien. Je merkt dan meteen wat ze al over het onderwerp weten. Je kan vragen stellen om interactie te creëren, maar enkel vragen stellen is niet voldoende om die interactie te verkrijgen. Kinderen hebben de neiging om zo weinig mogelijk te antwoorden. Daarom is het belangrijk om kinderen zelf ook te laten vertellen over wat ze zien in het boek.

2.5.2 Verteltafel

Een verteltafel is een plaats waar kinderen met attributen een voorgelezen en gesproken verhaal naspelen. Door het verhaal na te spelen met verschillende attributen, wordt een verhaal tot leven gebracht en actief aangewend. De woordenschat van de kleuters wordt uitgebreid en doordat het verhaal op verschillende manieren wordt nagespeeld, krijgen ze een beter zicht op de verhaallijn. Kinderen nemen de rollen van de personages op zich waardoor ze op elkaar gaan reageren. Door het werken met een verteltafel wordt dat gestimuleerd. (Van Bree & Van Bree, 2008)

2.5.3 Verteltas

De verteltas is een creatieve manier om lezen bij jonge kinderen te bevorderen. Het is een aantrekkelijke, stoffen tas met een prentenboek en materialen om kinderen en ouders aan te moedigen te genieten van het samen lezen. Met de verteltas beleven kinderen op verschillende manieren het verhaal door de gebeurtenissen uit het verhaal te verbinden met de geschreven tekst.

De inhoud van de verteltas brengt verhalen voor kinderen tot leven en helpt kinderen al spelenderwijs te leren. In de tas is ondersteunend materiaal aanwezig om taal, geletterdheid, rekenvaardigheden en wereldoriëntatie te bevorderen. Er zijn ook verteltasprojecten waarbij ouderparticipatie een belangrijke rol speelt. Deze projecten betrekken ouders bij het onderwijs en bij de ontwikkeling van geletterdheid van hun kinderen. De verteltassen zijn zowel voor de kinderen als voor de ouders, aantrekkelijk om ermee aan de slag te gaan. Doordat kinderen erg betrokken zijn, helpt de verteltas om lees- en woordvaardigheden te ontwikkelen om later vlot te kunnen lezen. (de Hoogh & De Groot- Yadgar, 2005)

2.5.4 Kamishibai

De kamishibai is van oorsprong een Japans verteltheater. In de middeleeuwen werd dit gebruikt om ongeletterden levenslessen te leren.

Het vertelkastje wordt nu gebruikt om losse prenten, meestal uit bestaande prentenboeken, één voor één te tonen. Het is niet de bedoeling dat de kamishibai het prentenboek gaat vervangen, maar het is een aanvulling daarop. Doordat de vertelplaten losse prenten zijn, zijn er meer mogelijkheden voor begrijpend kijken, verbeelding en fantasie beschikbaar. (Walta, Kamishibai, 2012)

2.5.5 Vertelpantomime

De vertelpantomime is een dramatische werkvorm waarbij kleuters het verhaal gaan naspelen. Het is een eenvoudige werkvorm: de leerkracht vertelt en alle kinderen spelen gelijktijdig het verhaal.

Vanuit de vertelpantomime kun je vlot tot rollenspel komen. Tijdens de vertelpantomime spelen de kinderen het verhaal al spelenderwijs na. De verteltekst waarnaar de kinderen luisteren, vertalen ze in hun verbeelding in beweging, handeling en spreektekst. Voor jonge kinderen is dit niet zo eenvoudig. Ze moeten zich inleven in personen en situaties, ze moeten hun fantasie gebruiken en de tekst aanvullen met eigen beelden. Tijdens het vertellen is het belangrijk dat we kleuters de kans geven om na te denken hoe ze de tekst kunnen naspelen. (Mouwen, 2008)

2.5.6 Fantasiespel

Bij fantasiespel gaan kinderen spelen met verhalen. De verhalen van kinderen, die ontstaan vanuit hun gedachten, ideeën, gevoelens, vragen en ervaringen, krijgen op een unieke manier vorm in het spel. Alles wat de kinderen horen, zien en meemaken in werkelijkheid of op televisie, wordt verweven in het fantasiespel waarbij er een persoonlijk verhaal ontstaat. Wanneer kinderen deze verhalen vertellen zodat volwassenen het kunnen opschrijven, dan gaat het spel verder in woorden. Het spel is pas volledig als het ook gespeeld kan worden. Enkel het opschrijven van die verhalen is niet voldoende om verhalen te laten naspelen. Het verhaal moet tot leven worden gebracht en dat kan door de eigen verhalen van kinderen met elkaar te dramatiseren. (Baeyers , 2013)

2.5.7 Digitaal voorlezen

Voorlezen helpt kinderen hun woordenschat te ontwikkelen, omdat de taal in prentenboeken gevarieerder is dan spreektaal. Maar van digitale prentenboeken leren vier- en vijfjarigen nog meer woorden dan van traditionele prentenboeken. In digitale prentenboeken zien de kleuters geen tekeningen, maar bewegende beelden. De camera zoomt in op details in de afbeelding waar de tekst op dat moment over vertelt. Zo wordt de gesproken tekst aan een bepaald deel van het beeld gekoppeld, wat de moeilijke taal begrijpelijk maakt.

Bij interactieve apps volgt een geluid of extra uitleg als het kind een deel van de tekening aanklikt. Als een beer bijvoorbeeld een rood hoofd krijgt omdat hij verlegen is, krijgt het kind die uitleg door op de beer te klikken. Op die manier leren kinderen de moeilijkere woorden beter te begrijpen. (Klasse voor Leraren , 2013)

Diggie Dik, voorlezen met een klik helpt je op weg bij het digitaal voorlezen. Er zijn verschillende digitale voorleesmaterialen. Zo zijn er digitale prentenboeken, E- boeken, voorleesapps en fundels. Om digitaal te kunnen voorlezen heb je een tablet, pc of laptop nodig.

Digitale prentenboeken zijn klassieke prentenboeken die gedigitaliseerd zijn. Meestal wordt het verhaal gewoon verteld en is er geen interactie. Een digitaal prentenboek kan geanimeerd zijn. Er wordt dan gewerkt met effecten zoals inzoomen, leuke overgangen en liedjes, maar het kan ook zijn dat het prentenboek niet- geanimeerd is. Dan worden de prenten van het boek één voor één getoond.

E- boeken zijn prentenboeken, voorleesboeken en leesboeken die digitaal uitgegeven zijn. Je hebt E- boeken waar er geen interactie is, maar je hebt er ook met een beperkte interactie, leuke effecten, spelletjes en liedjes.

Voorleesapps zijn zowel nieuwe als gekende prentenboeken die in appformaat worden uitgegeven. Bij deze apps is er veel interactiviteit en zijn er extra mogelijkheden in het verhaal. (linc-vzw, sd)

Fundels zijn prentenboeken die tot leven worden gebracht. Het is een bundel die de animatie van een prentenboek omvat, aangevuld met leuke activiteiten voor kinderen tussen drie en zeven jaar. Ieder fundel bestaat uit zes verschillende activiteiten die steeds verwijzen naar het boek. (Fundels , sd)

Deze verteltechniek heb ik zelf niet uitgetest tijdens de stage omdat digitaal voorlezen een andere onderzoeksvraag zou kunnen zijn.

Hoofdstuk 3: Praktisch kader

**Voorzichtig
hield ik het boek
tegen mijn oor**

**kanonnen bulderen
paarden galopperen
gillende prinsessen
in nood**

**Jaah dit was
wat ik zocht**

postbus 1045
6801 BA Arnhem

Loesje

bron: Loesje

3.1 Magie in het prentenboek

- Tito tovenaar – Guido Van Genechten
- Hoe Tito zijn neus kwijtspeelde – Guido Van Genechten
- Op ontdekking – Marc van de Griendt
- Lampje aan, lampje uit – Thierry Robberecht
- Circus 1, 2, 3 – Guido van Genechten
- Wiebe is verliefd – Ruth Wielockx

3.2 Boekenfiches

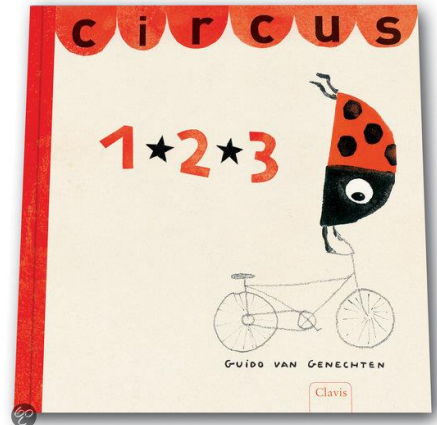
3.2.1 Boekenfiche – Circus 1,2,3

Referenties van het prentenboek:

Van Genechten, G., Circus 1,2,3, Hasselt- Amsterdam, Clavis

1. Bedoeling van de auteur

De auteur wil de kleuters in contact brengen met cijfers. Dit doet hij met behulp van verschillende acrobaten in het boek. Eerst komt er één persoon op het podium die het publiek toespreekt, vervolgens komen er twee wielercrobaten die verschillende kunstjes op hun fiets doen. Zo wordt het telkens verder opgebouwd tot er uiteindelijk tien paardjes in het rond galopperen.

bron: Google

2. Doelgroep

- peuters
- jongere kleuters (-4)
- oudere kleuters (+4)

Redenen:

- Weinig tekst
- Simplistisch getekend
- Korte zinnen
- Groot lettertype
- 1 personage (lieveheersbeestje) maar op elke pagina komen er steeds meerdere lieveheersbeestjes

3. Structuur

Er is geen structuur te herkennen. Op elke pagina worden de lieveheersbeestjes vermeerderd en ze doen steeds iets anders. Het is een boekje om te leren tellen.

4. Inhoudelijke eigenschappen

- Emancipatorisch: De kleuters leren tellen. Het cijfer 1 stelt 1 lieveheersbeestje voor, het cijfer 2 stelt 2 lieveheersbeestjes voor en het cijfer 10 stelt 10 lieveheersbeestjes voor.
- Gevarieerd: De acrobaten doen verschillende kunstjes. Op elke pagina komen er meerdere lieveheersbeestjes en die doen steeds iets anders.

5. Vormelijke eigenschappen

- Taalactiverend: In het verhaal komen moeilijkere begrippen voor zoals wielercacrobaten, sjezen, koorddansers, jongleurs,...
- Samenspel illustraties en tekst: De prenten en de tekst zijn op elkaar afgestemd. Per pagina is er een andere gebeurtenis.

6. Voorkeuractiviteit

Inhoudelijke voorbereiding en/of sfeerschepping: (lesvoorbereiding: zie bijlage 1)

De juf toont de kamishibai en de eerste vertelplaat. Er wordt aan de kleuters gevraagd of ze dit kennen en er wordt uitgelegd wat de bedoeling juist is. Daarna wordt de eerste vertelplaat samen met de kleuters besproken:

- Wat zie je op de prent?
- Waarover denk je dat het verhaal zal gaan?

Verteltechniek: voorlezen a.d.h.v. een kamishibai.

Muzisch beeldende verwerking:

Lieveheersbeestje maken

Materialen

- Gekleurd papier
- Stiften
- Keukenrollen
- Ogen
- Verf

Werkwijze

- De kleuters maken een lieveheersbeestje zoals ze zelf willen;
- Op de tafel liggen verschillende materialen die de kleuters kunnen gebruiken;
- De kleuters kunnen een lieveheersbeestje tekenen of ze gebruiken een keukenrol als lijfje en versieren dit zodat het eruit ziet als een echt lieveheersbeestje.

7. Ingrepen in het boek

Het boek is duidelijk zoals het is. Je moet de tekst niet aanpassen want de woordenschat is voor kleuters duidelijk. Soms komen er toch moeilijke woorden in voor zoals acrobaat, durfal en die woorden moet je wel verduidelijken aan de kleuters. Je kan het boek gewoon voorlezen of vertellen zoals het er staat terwijl je de illustraties toont aan de kleuters.

3.2.2 Boekenfiche – Tito tovenaar

Referenties van het prentenboek:

Van Genechten, G., Tito tovenaar, Hasselt- Amsterdam, Clavis

1. Bedoeling van de auteur

De auteur probeert de lezer ervan te overtuigen dat je alles kan, zolang je er zelf in gelooft. En wanneer Tito in zichzelf gelooft, tovert hij een muis tevoorschijn.

2. Doelgroep

- peuters
- jongere kleuters (-4)
- oudere kleuters (+4)

bron: Google

Redenen:

- Weinig tekst
- Korte zinnen
- Groot lettertype
- Veel tekeningen
- Per prent 1 of 2 personages

3. Structuur

Er is een eenvoudige verhaalstructuur.

Voorstelling: Tito vond Hecko de tovenaar geweldig vanaf de eerste keer dat hij hem zag optreden in Circus Rondo. Tito wil ook leren toveren.

Verwikkeling: Tito wil zelf ook leren toveren. Hij strooide net als Hecko toverpoeder over zijn hoed, zwaaide drie keer met zijn stokje en zei 'Hocus, pocus, pats!' Maar er gebeurde helemaal niets.

Climax: Tito gaat naar Hecko en zegt dat hij ook zo wil kunnen toveren als hem. Hecko doet de truc nogmaals voor, maar deze keer heel traag. Hij zegt ook tegen Tito dat het wel zal lukken, zolang hij er maar in gelooft.

Afwikkeling: Hecko kondigt zijn assistent Tito aan op het podium. Tito doet de truc zoals hij van Hecko geleerd heeft. Hij steekt zijn hand in de hoed en helemaal onderaan zit een witte muis.

4. Inhoudelijke eigenschappen

- Leef- en belevingswereld van de kleuters: De kinderen hebben al eens een goochelaar gezien. Ze kunnen dit in het echt gezien hebben of op tv.
- Maakt herkenbare gevoelens bespreekbaar: De kleuter hebben ook al in een situatie gezeten waar iets niet meteen van de eerste keer lukt. Ze herkennen zo'n situatie.
- Positieve waarden: De kleuters leren dat je positief moet blijven en steeds in jezelf moet geloven.

5. Vormelijke eigenschappen

- Taalactiverend: Moeilijkere woordenschat in het verhaal.
- Samenspel illustraties en tekst: Je ziet duidelijk op de tekeningen wat er gaat gebeuren.

6. Voorkeuractiviteit

Inhoudelijke voorbereiding en/of sfeerschepping: (lesvoorbereiding: zie bijlage 2)

De vertelafel staat in het midden van de kring en nadien komt Tito aangewandeld. Op die manier kunnen de kleuters meteen kennismaken met het hoofdpersonage.

Verteltechniek: verhaal voorlezen a.d.h.v. de vertelafel. De juf toont ook het prentenboek en zegt dat ze niet enkel het verhaal gaat voorlezen, maar dat de kleuters het ook zelf gaan naspelen.

Muzisch beeldende verwerking: (lesvoorbereiding: zie bijlage 3)

Toverstaf maken

Materialen

- Gekleurd papier
- Zwart papier
- Scharen
- Lijm
- Froezelpapier
- Keukenrollen
- Saté-prikkers

Werkwijze

- De kleuters nemen gekleurd papier of een keukenrol voor het maken van hun toverstaf;
- Ze knippen figuren uit en bevestigen dit aan een saté-prikker;
- Ze versieren een keukenrol met froezelpapier en maken op die manier een toverstaf.

7. Ingrepen in het boek

Het verhaal is niet te moeilijk voor de kleuters dus het moet niet worden aangepast. De woorden en zinnen mogen gewoon gelezen worden zoals het er staat.

3.2.3 Boekenfiche – Wiebe is verliefd

Referenties van het prentenboek:

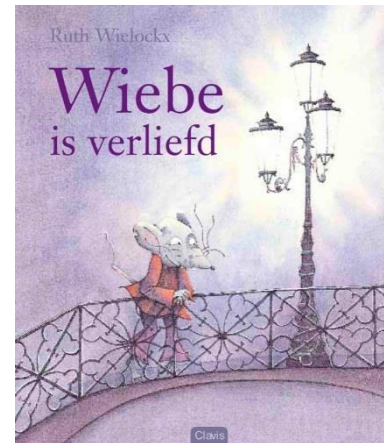
Wielockx, R., Wiebe is verliefd, Hasselt- Amsterdam, Clavis

1. Bedoeling van de auteur

De auteur probeert duidelijk te maken dat het niet uitmaakt of je nu een mooie muis bent of een vieze straatrat. Het is belangrijk om niet alleen naar het uiterlijk te kijken, maar ook naar het innerlijk.

2. Doelgroep

- peuters
- jongere kleuters (-4)
- oudere kleuters (+4)

bron: Google

Redenen:

- Korte zinnen
- De tekeningen zijn uitgebreider, er wordt niet enkel getekend waarover het gaat
- Kleiner lettertype
- Soms moeilijkere woorden
- In het begin staat er op elke pagina maar 1 personage, daarna worden dat er meer

3. Structuur

Er is een eenvoudige verhaalstructuur.

Voorstelling: Wiebe staat elke ochtend om 8u paraat op zijn balkon. Dan wacht hij tot Flanel voorbijkomt. Flanel is volgens hem de allermooiste muis. Op een dag vindt hij een briefje in een fles. Op dat briefje staat dat alle muizen uitgenodigd zijn voor het groot carnavalbal. Wiebe begint meteen met het maken van zijn kostuum.

Verwikkeling: Wiebe en Flanel genieten zichtbaar van elkaars aandacht. Maar om middernacht moeten de maskers af. Wiebe is zo in paniek dat hij zo snel mogelijk wegrent. Flanel mag natuurlijk niet te weten komen dat Wiebe maar heel gewoon is.

Climax: Flanel gaat op zoek naar Wiebe. Ze roept maar ze krijgt geen antwoord. Opeens hoort Wiebe gestommel. Het is Flanel, ze is in het water gevallen. Wiebe duikt het water in en trekt Flanel weer de kant op.

Afwikkeling: Flanel is erg blij dat ze haar prins van het bal terugziet en dat hij haar uit het water gered heeft. Flanel vindt Wiebe buitengewoon en ze keken elkaar heel diep en heel lang in de ogen.

4. Inhoudelijke eigenschappen

- Leef-en belevingswereld van de kleuters: De kleuters zijn ook al eens verliefd geweest of hebben wel een vriendje of vriendinnetje.
- Positieve waarden: De kleuters leren dat ze niet enkel naar het uiterlijk moeten kijken, maar dat het innerlijke zeker zo belangrijk is.
- Sluit aan bij het thema/ belangstellingspunt: Het thema is magie en verliefdheid heeft ook iets magisch door de kriebels in je buik.
- Maakt herkenbare gevoelens bespreekbaar: De kleuters kunnen zeggen hoe zij zich voelen als ze verliefd zijn en verwoorden welk gevoel dat bij hen oproept.

5. Vormelijke eigenschappen

- Taalactiverend: Aanleren van moeilijkere begrippen zoals paraat, balkon, straatrat, opklaren, gloeien, fluweel, verschrikt, dapper, ober,...
- Samenspel illustraties en tekst: De prenten en de tekst zijn op elkaar afgestemd. Per pagina is er een andere gebeurtenis en de kleuters kunnen duidelijk zien wat er allemaal gaat gebeuren.

6. Voorkeuractiviteit

Inhoudelijke voorbereiding en/of sfeerschepping: (lesvoorbereiding: zie bijlage 4)

De juf toont het boek. Er worden enkele vragen gesteld over de omslag van het boek:

- Wat staat er op het boek?
- Waarover denk je dat het verhaal zal gaan?

Verteltechniek: interactief voorlezen. Tijdens het voorlezen van het verhaal stelt de juf verschillende vragen aan de kleuters.

Muzisch beeldende verwerking: (lesvoorbereiding: zie bijlage 5)

Werken met natuurklei

Materialen

- Natuurklei
- Kom met lauw water
- Figuren
- Bekers met water
- Krantenpapier

Werkwijze

- De kleuters gaan iets maken met natuurklei;
- Ze maken iets waarbij ze denken aan liefde of verliefdheid;
- Ze maken iets voor zichzelf of voor hun mama.

7. Ingrepen in het boek

Het boek is niet te moeilijk voor kleuters en kan zo worden voorgelezen. De moeilijke woorden die in het verhaal voorkomen, belemmeren het verhaal niet en kunnen eventueel kort worden toegelicht. Op die manier leren kinderen ook nieuwe woorden.

3.2.4 Boekenfiche – Op ontdekking

Referenties van het prentenboek:

van de Griendt, M., Op ontdekking, Hasselt- Amstardam, Clavis

1. Bedoeling van de auteur

Het verhaal gaat over 2 vogels, Albert en Hector, die op ontdekking gaan. Buiten is het erg mistig en ze besluiten eropuit te trekken. Ze zien verschillende schaduwen in het bos. Twee boomstammen lijken wel op de benen van een reus, een afgebroken tak lijkt op een reusachtig gewei of op een boom die ondersteboven groeit.

2. Doelgroep

- peuters
- jongere kleuters (-4)
- oudere kleuters (+4)

bron: Google

Redenen:

- Langere zinnen
- Er komen verschillende dialogen aan bod
- Duidelijke tekeningen
- Moeilijker woorden

3. Structuur

Er is een eenvoudige verhaalstructuur:

Voorstelling: Buiten is het mistig. Albert en Hector denken dat de wereld weg is want ze zien bijna niets meer. Ze besluiten om op ontdekking te gaan.

Verwikkeling: Onderweg hebben ze moeite om de dingen rondom hen te bekijken. Het is donker en alles is wit. Ze zien verschillende dingen die niet echt zijn. Zo lijkt een boomstam op de benen van een reus en een afgebroken tak op een reusachtig gewei.

Climax: Opeens zien ze een grote schaduw. De schaduw gromt en ze denken dat er een beer achter hen aanzit. Het is geen beer. Het is hun vriendin Fiona. Fiona heeft een sousafoon meegebracht om de schaduw weg te jagen en er hangen twee lampen op die ervoor zorgen dat ze in het donker kan zien.

Afwikkeling: Fiona gaat samen met Hector en Albert naar huis want zij weten de weg nog. Volgens Fiona is de mist gewoon een wolk die eens beneden was komen kijken. De volgende dag zou je hier niets meer van zien. En Fiona had gelijk. De volgende dag is de mist verdwenen.

4. Inhoudelijke eigenschappen

- Leef- en belevingswereld van de kleuters: De kleuters zijn al in contact gekomen met mist. Ze weten hoe dit eruit ziet.
- Identificatiemogelijkheden: De kleuters kunnen zich identificeren met Albert, Hector en Fiona. Ze hebben ook al eens in de mist gewandeld en misschien waren zij ook wel bang of hebben ze enge schaduwen gezien.
- Emancipatorisch: De kleuters leren wat mist is en hoe je dingen kan zien die er eigenlijk niet zijn.
- Uitbreiding van de kennis van de wereld: De kleuters leren dat er ineens mist kan zijn die ervoor zorgt dat we bijna niets kunnen zien. Maar daarna trekt de mist ook weer vanzelf weg en kunnen we alles weer gewoon zien.
- Sluit aan bij het thema/ belangstellingspunt. Dit boek sluit aan bij het thema magie. De mist die opeens verschijnt en verdwijnt is ook een beetje magie.
- Gevarieerd: Hector en Albert zien verschillende schaduwen bv. een boomstronk lijkt op de benen van een reus en een afgebroken tak lijkt op een reusachtig gewei.

5. Vormelijke eigenschappen

- Taalactiverend: In het verhaal komen verschillende moeilijke begrippen aan bod zoals gordijnen, ontdekking, het einde, ondersteboven, een gewei, een sousafoon,...
- Samenspel illustraties en tekst: Op de tekeningen kan je duidelijk zien wat gaat gebeuren. Ook kan je de schaduwen zien die Hector en Albert tegenkomen in het bos.

6. Voorkeuractiviteit

Inhoudelijke voorbereiding en/of sfeerschepping: (lesvoorbereiding: zie bijlage 6)

De juf brengt een koffer mee waarin verschillende materialen zitten: een handpop van een vogeltje, een zaklamp, een boek, een foto van een sousafoon. Daarna wordt er aan de kleuters gevraagd waarvoor die materialen dienen. De kaft van het boek wordt ook besproken a.d.h.v. de volgende vragen:

- Wat zie je?
- Waarover denk je dat het verhaal zal gaan?

Verteltechniek: vertelpantomime. De kleuters gaan het verhaal achteraf zelf naspelen en spelen de personages uit het verhaal na. Ze gebruiken hiervoor attributen zoals een rugzak en een zaklamp en spelen het verhaal na.

Muzisch beeldende verwerking:

Vogels maken

Materialen

- Zoutdeeg of ingrediënten om met de kleuters zoutdeeg te maken (bloem, water, zout, olie)
- Versiermaterialen: veren, ogen, stokjes, verf, glitters
- Verf en penselen

Werkwijze

- De kleuters maken een vogel, ze kiezen zelf welke vorm hun vogel krijgt;
- Ze laten hun vogel drogen als het klaar is;
- Ze versieren hun vogel met verschillende versiermaterialen zodat hun vogel er net echt uit ziet.

7. Ingrepen in het boek

Het boek is niet te moeilijk voor kleuters en kan daarom worden voorgelezen zonder dat er aanpassingen moeten worden gedaan. Moeilijke woorden kan je eventueel tijdens het verhaal toelichten.

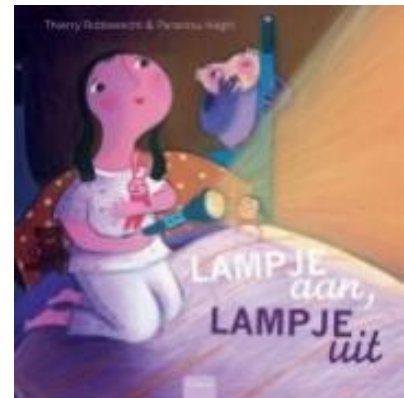
3.2.5 Boekenfiche – Lampje aan, lampje uit

Referenties van het prentenboek:

Robberecht, T. en Haghi, P., Lampje aan, lampje uit, Amsterdam – Hasselt, Clavis

1. Bedoeling van de auteur

De auteur wil de kinderen duidelijk maken dat je niet bang hoeft te zijn in het donker. Monsters bestaan niet en ze kunnen al helemaal niet onder je bed zitten. En schaduwen kan je enkel maken als er licht is. Als je geen lampje aandoet, kan je de schaduwen niet zien en moet je er ook geen bang voor hebben.

bron: Google

2. Doelgroep

- peuters
- jongere kleuters (-4)
- oudere kleuters (+4)

Redenen:

- Korte zinnen
- Weinig tekst
- Gemakkelijke woorden
- Duidelijke tekeningen
- Telkens 2 personages per prent (uil en Charlotte)

3. Structuur

Er is een eenvoudige verhaalstructuur:

Voorstelling: Charlotte is bang in het donker en steekt haar lampje aan.

Verwikkeling: Uil doet het lampje terug uit. Volgens hem maakt Charlotte de sterren bang met haar lampje. Charlotte doet het lampje toch terug aan want ze wil kijken of er geen monsters onder haar bed zitten.

Climax: Uil neemt de zaklamp af en doet het lampje uit. Ze kijken samen naar de sterren die licht geven. Volgens uil jaagt het lampje al je mooie dromen weg en schaduwen, die zie je enkel als je het lampje aandoet.

Afwikkeling: Charlotte kan haar ogen niet meer openhouden. Ze is in slaap gevallen. Uil gaat ook een dutje doen, hij vindt het fijn in het donker.

4. Inhoudelijke eigenschappen

- Leef- en belevingswereld van de kleuters: De kinderen kennen een zaklamp en hebben misschien ook bang in het donker.
- Identificatiemogelijkheden: De kleuters kunnen zich identificeren met Charlotte. Ze hebben misschien bang in het donker, denken dat er monsters onder hun bed zitten,...
- Emancipatorisch: De kleuters leren dat monsters niet bestaan, dat sterren in het donker licht geven en dat je schaduwen kan maken met een zaklamp in het donker.
- Sluit aan bij het thema/ belangstellingspunt: Het boek sluit aan bij het thema magie.
- Maakt herkenbare gevoelens bespreekbaar: De kleuters kunnen met elkaar bespreken wie er bang is in het donker.

5. Vormelijke eigenschappen

- Samenspel illustraties en tekst: Op de prenten kan je duidelijk zien wat er gebeurt in het verhaal.

6. Voorkeuractiviteit

Inhoudelijke voorbereiding en/of sfeerschepping: (lesvoorbereiding: zie bijlage 7)

Het licht wordt uitgedaan in de klas zodat het donker is. Daarna schijnt de juf met een zaklamp in de klas en zien de kleuters verschillende schaduwen. De juf zegt dat ze wel een beetje bang is in het donker en vraagt aan de kleuters wie er nog bang is. Daarna komt de handpop van de uil tevoorschijn. De juf zegt tegen de kleuters dat uil nooit bang is in het donker. Daarna toont de juf het prentenboek 'Lampje aan, lampje uit' en zien de kleuters uil zitten op de kaff van het boek.

Verteltechniek: voorlezen a.d.h.v. uitvergrootte prenten

Muzisch beeldende verwerking:

Mannetjes uit aluminiumfolie

Materialen

- Aluminiumfolie
- Wit papier
- Stiften en kleurpotloden
- Zaklampen

Werkwijze

- De kleuters maken een mannetje uit aluminiumfolie;
- Er is één voorwaarde, het mannetje moet blijven zitten;
- Daarna zetten de kleuters hun mannetje op een wit blad en schijnen ze hier met een zaklamp op;
- De kleuters zien de schaduw van het mannetje en tekenen deze vorm over met een kleurpotlood of een stift.

7. Ingrepen in het boek

Het boek is heel eenvoudig voor kleuters, dus er moeten zeker geen ingrepen worden gedaan in het boek. Je kan het verhaal gewoon vertellen zoals het er staat.

3.2.6 Boekenfiche – Hoe Tito zijn neus kwijtspeelde

Referenties van het prentenboek:

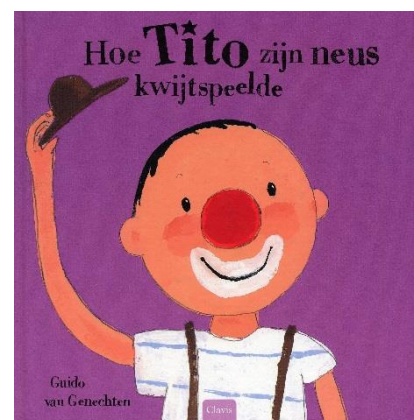
Van Genechten, G., Hoe Tito zijn neus kwijtspeelde, Hasselt- Amsterdam, Clavis

1. Bedoeling van de auteur

De auteur probeert de lezer ervan te overtuigen dat iets anders niet altijd beter is. Tito is zijn neus kwijt en gaat langs bij verschillende winkels voor een nieuwe neus, maar tevergeefs. Dat is niet wat Tito zoekt. Hij wil zijn eigen neus. Uiteindelijk krijgt Tito toch zijn eigen neus terug en is hij dolgelukkig!

2. Doelgroep

- peuters
- jongere kleuters (-4)
- oudere kleuters (+4)

bron: Google

Redenen:

- Weinig tekst
- Groot lettertype
- Veel en duidelijke tekeningen
- Per prent 1 gebeurtenis
- Er komen verschillende vormen aan bod

3. Structuur

Er is een eenvoudige verhaalstructuur.

Voorstelling: Tito is de ster van circus Rondo. Tito lacht, Tito springt enz. Maar op een dag gebeurt er iets vreemd... Tito is zijn neus kwijt.

Verwikkeling: Tito gaat naar de winkel om een nieuwe neus te kopen. Maar Tito vindt geen mooie neus, ofwel is ze te groot of te klein ofwel vindt hij de vorm niet mooi. Er zit niets anders op dan zonder neus verder te gaan.

Climax: Wanneer Tito aan het jongleren is, gebeurt er iets! Tito heeft zijn neus terug! Hij is dolgelukkig en zijn dag kan niet meer stuk.

Afwikkeling: Tito geniet er weer van om kunstjes te doen in het circus. Nu voelt hij zich niet meer verdrietig. Hij is dolgelukkig dat hij zijn neus terug heeft.

4. Inhoudelijke eigenschappen

- Leef- en belevingswereld van de kleuters: De kinderen hebben al eens een tovenaarsgezien. Ze kunnen dit in het echt gezien hebben of op tv.
- Maakt herkenbare gevoelens bespreekbaar: De kleuters hebben misschien ook al in een situatie gezeten waarin ze verdrietig zijn. Ze zijn iets kwijt of er is iets aan de hand waardoor ze erg verdrietig zijn.

5. Vormelijke eigenschappen

- Taalactiverend: In het verhaal komen soms moeilijkere woorden voor.
- Samenspel illustraties en tekst: Je ziet duidelijk op de tekeningen wat er gaat gebeuren, wat Tito doet of hoe hij zich voelt.

6. Voorkeuractiviteit

Inhoudelijke voorbereiding en/of sfeerschepping: (Lesvoorbereiding: zie bijlage)

De juf brengt een verteltas mee. In de verteltas zit een goochelhoed, een rode clownsneus, een toverstokje, een konijn, verschillende vormen zoals de neus van Tito in het boek, bakjes om te sorteren en het prentenboek. Daarna worden de verschillende materialen besproken en er worden vraagjes gesteld over het boek. Mogelijke vragen die de juf kan stellen:

- Wat zie je op de kapt van het boek staan?
- Waarover denk je dat het verhaal zal gaan?

Verteltechniek: voorlezen a.d.h.v. een verteltas.

Muzisch beeldende verwerking:

Clowns maken

Materialen

- Ballonnen
- Behangerslijm
- Krantenpapier
- Verf en penselen
- Gekleurd papier
- Froezelpapier

Werkwijze

- De kleuters krijgen een ballon en plakken er krantenpapier op met behangerslijm. Ze plakken verschillende lagen over elkaar;
- De kleuters laten de ballon drogen;
- De juf knipt de ballon in het midden door en de kleuters kunnen er nu een echte clown van maken;
- Ze gebruiken verf en froezelpapier en maken elk hun eigen clown.

7. Ingrepen in het boek

Het verhaal is niet te moeilijk voor de kleuters dus het moet niet worden aangepast. De woorden en zinnen mogen gewoon gelezen worden zoals ze er staan.

Hoofdstuk 4: Magie in de kunst

4.1 Optische kunst (Op- art)

Op- art is een richting in de schilderkunst van de 20ste eeuw die bekend werd in de jaren 1963-1966. De term is de afkorting van het Engelse begrip 'Optical- art'. Op- art speelt een spel met verschillende optische illusies.

De werkwijze binnen Op- art ontstond uit de geometrische abstracte kunst en de kinetische kunst, een stroming in de beeldhouwkunst. Op- art is een zeer toegankelijke kunstvorm, ook minder ervaren kunstkijkers worden er direct door aangesproken. (Escher, sd)

4.1.1 Op- art kunstenaars

Veel bekende Op-art artiesten kwamen uit de Verenigde Staten. In Nederland maakte de graficus M.C. Escher al lang voor het ontstaan van de stroming, zwart- witprenten die spelen met optische illusies. Hij kan gezien worden als de vroege vertegenwoordiger van de optische kunst. Zijn werk is echter nooit geheel abstract doordat hij altijd figuratieve elementen gebruikt in zijn composities.

4.2 Optische kunst – Escher

4.2.1 Wie is Escher?

Familie

bron: Google

Op 17 juni 1898 werd M.C. Escher geboren als vijfde zoon uit het tweede huwelijk van George Escher met Sarah Gleichmann. Maurits Cornelis werd vernoemd naar een oom van zijn moeder. Toen hij klein was, werd hij Maukie genoemd en later werd het Mauk. Niet alleen zijn ouders noemden hem zo, maar ook zijn vrienden.

Eschers vader was een waterbouwkundig ingenieur en één van de acht Nederlandse 'Watermannen' die op uitnodiging van de keizer in Japan werkten tussen 1873 en 1878. Na zijn terugkeer in Nederland wordt zijn vader in 1880 hoofdingenieur tweede klasse van Rijks Waterstraat in Leeuwarde. Eschers vader huurt het Prinsessehof voor zijn gezin, waar hij een kantoor aan huis heeft. (www.escherinhetpaleis.nl, sd)

Jeugd

In 1903 verhuizen Escher en zijn ouders naar Arnhem, een stad in Nederland. Escher heeft vaak last van ziektes, maar toch heeft hij een prettige jeugd. Toen hij zeven jaar oud was, moest hij voor een langere periode alleen naar een soort jongeren revalidatiecentrum in Zandvoort. Escher kreeg net zoals zijn broers een brede opvoeding met timmerles en pianoles, maar toch waren tekenen en schilderen al vroeg zijn echte passies.

Er was een groot leeftijdsverschil tussen Escher en zijn broers, maar toch hadden ze een hechte band. Escher ontwierp in 1917 een zilveren kom voor het vijftienvigjarig huwelijk van zijn ouders. Deze kom werd gemaakt door een zilversmid in Arnhem. Eschers broer, Barend, was professor in de geologie en later rector aan de universiteit van Leiden. Hij hield zijn broer steeds op de hoogte van de nieuwe vakliteratuur op het vlak van kristallografie.

In 1912 gaat M.C. Escher in Arnhem naar de middelbare school. Hij is niet geïnteresseerd in school en blijft in de tweede middelbaar zitten waardoor hij in 1918 het eindexamen niet haalt. Dankzij connecties van zijn vader, kan hij toch als eerstejaars bij de Technische Universiteit in Delft worden aangenomen. Zijn ouders hoopten dat hij architect zou worden in plaats van kunstenaar.

Opleiding

In september 1919 start Escher aan de School der Maatschappij voor bouwkunde, versierende kunsten en kunstambachten in Haarlem waarbij hij zich inschrijft aan de afdeling Bouwkunde. Hij laat zijn werk zien aan de leraar grafische kunsten en die adviseert hem om een overstap te maken naar de grafische afdeling. Escher krijgt zowel de toestemming van de directeur als van zijn ouders om de overstap te maken en grafisch kunstenaar te worden.

Eschers vader had schrik dat Escher zichzelf niet zou kunnen onderhouden. Dat bleek na de opleiding uit te komen. De ouders van Escher en zijn schoonouders hielpen het gezin van M.C. Escher te onderhouden.

Escher verdiende al zijn geld door de verkoop van zijn prenten, maar dit was niet voldoende om een gezin te kunnen onderhouden. Hij kreeg regelmatig opdrachten en maakte onder andere een houten paneel voor in het gerestaureerde raadhuis van Leiden in 1940. Hij maakte illustraties van vrienden, of in opdracht van anderen. In 1938 heeft Escher een houdsnede over Delft gemaakt op vraag van de Nederlandse regering. In Nederland en Italië had Escher regelmatig tentoonstellingen die positief besproken werden.

Reizen en huwelijk

bron: Escher in het paleis

Na zijn schooltijd in Haarlem maakte Escher een aantal keer lange reizen naar Italië en Spanje. Hij ontmoet in 1923, in het Italiaanse Ravello het Zwitserse gezin Umiker en wordt verliefd op de jongste dochter Jetta. Ze trouwen op 12 juni 1924 in Viarèggio, Italië.

In 1925 verhuizen Escher en Jetta naar een appartement in Rome. In 1926 wordt zijn eerste zoon, George, geboren en in 1928 volgt zijn tweede zoon, Arthur. In 1938 woont hij in Ukkel, bij Brussel en wordt zijn derde zoon Jan geboren. (www.escherinhetpaleis.nl, sd)

Tentoonstellingen

In februari 1924 krijgt Escher zijn eerste Nederlandse tentoonstelling bij Kunsthandel Zonnebloem in Den Haag waarbij er lovend over zijn werk wordt gesproken in het maandblad 'Elseviers'. Op 14 juli 1926 begint Escher aan zijn eerste litho wanneer ze op bezoek zijn bij Eschers ouders. Nadien neemt hij de steen van zijn eerste Litho mee naar Rome om er verder aan te werken.

In de jaren daarna exposeert Escher regelmatig in Italië en Nederland, o.a. bij het Haagse Pulchri, in Amsterdam, Leeuwarden en Utrecht, maar ook in Rome. In 1934 wint hij met een prent van een Italiaans landschap zelfs een derde prijs op de "Exposition of contemporary Prints" in het Art Institute van Chigago.

Verhuizingen

De zoon van Escher, Arthur, heeft tuberculose en het gezin vertrekt naar Zwitserland. In 1937 verhuist het gezin door naar Ukkel bij Brussel. Uiteindelijk verhuizen ze in 1941 naar Baarn in Nederland en in 1970 gaat hij in het Rosa Spier Huis te Laren in Noord- Holland wonen.

Andere werkelijkheid

Van 1924-1935 maakt Escher vooral prenten die dicht bij de werkelijkheid liggen. Dit werk ontstond vanuit tekeningen die hij in het landschap maakte. De tekeningen worden later aan zijn werktafel uitgewerkt tot prenten. De werkelijkheid verandert in kunst en hier ontstaat het verschil tussen de realiteit en het realistische kunstwerk.

In het werk dat Escher na 1935 maakt, is de overeenkomst tussen de realiteit en het kunstwerk verloren gegaan. De constructies die Escher maakt, zoals Belvédère, Tekenen of de Waterval kunnen binnen de kunst bestaan, maar niet in werkelijkheid. Escher kan details met elkaar verbinden waardoor uiteindelijk een onmogelijke realiteit tot stand komt.

Escher vertelt: 'Het element van raadselachtigheid waarop hij de aandacht wil vestigen, dient te worden omgeven, te worden omsluitend door een doodgewone, voor iedereen herkenbare, alledaagse vanzelfsprekendheid. Die natuurgetrouwe, voor iedere oppervlakkige beschouwer aannemelijke omgeving, is onontbeerlijk om de gewenste schok teweeg te brengen.'

Beroemd

In 1951 wordt er over Eschers werk geschreven in het Amerikaanse vaktijdschrift The Studio (Het Atelier) en vervolgens publiceren Time en Life, twee internationaal gelezen publiekstijdschriften over Eschers werk. Hierdoor krijgen de Amerikanen interesse in de werken van Escher. Hij krijgt nu ook tentoonstellingen in Amerika, in het Stedelijk Museum in Amsterdam en zelfs in Groot- Brittannië. In 1965 krijgt Escher de Cultuurprijs van de stad Hilversum en in 1967 ontvangt hij een koninklijke onderscheiding. In 1968 wordt er in het Haags Gemeentemuseum een eerste tentoonstelling van Escher gehouden ter ere van zijn 70ste verjaardag. (www.escherinhetpaleis.nl, sd)

4.2.2 Escher in Het Paleis

Escher in Het Paleis toont permanent de wereldberoemde, kunstwerken van de kunstenaar M.C. Escher. De kunstwerken zijn gevestigd in het voormalige winterpaleis van koningin-moeder Emma, de betovergrootmoeder van koning Willem-Alexander. Het museum is gelegen in Den Haag en het is het enige openbare gebouw waar men de oude paleisfunctie nog kan ervaren.

bron: Escher in het paleis

In Het Paleis kan je de bekendste werken van Escher gaan bezichtigen. Er zijn ruim honderdvijftig prenten in Het Paleis. In het museum is er de zeven meter lange Metamorfose III, dit is een enorme houdsnede waarbij je de koppeling van eeuwigheid en oneindigheid ervaart.

In het museum kan je allerlei dingen bewonderen. Het museum is zowel geschikt voor jong en oud. Het Paleis toont bekende voorstellingen zoals 'Dag en Nacht' waarin vogels lijken te groeien en 'Klimmen en Dalen', waarin rijen mensen trappen op- en aflopen. De verschillende kunstwerken worden op een onmogelijke manier voorgesteld door gezichtsbedrog en perspectief.

In Het Paleis zie je verschillende familiefoto's die het leven van Escher oproepen en aan de hand van de houtblokken en lithostenen wordt zijn werkwijze op een eenvoudige manier uitgelegd. (www.escherinhetpaleis.nl, sd)

Beleef de wereld van Escher

Op de tweede verdieping staat 'Kijken zoals Escher centraal'.

Je kan in een magische bol kijken waarin de wereld kan verschijnen en verdwijnen. Op die manier krijg je inzicht in de kunstwerken van Escher. Iets verderop lijken muren te veranderen en te bewegen. In de kamer van Escher stap je in zijn magische wereld. Door in de kamer te stappen, verander je zelf het perspectief: kinderen lijken groter dan hun ouders.

bron: Escher in het paleis

bron: Escher in het paleis

4.2.3 Het Paleis

In 1760 heeft Pieter de Swarte aan het Lange Voorhout, een woonhuis ontworpen voor Anthony van Patras. Patras was toen burgemeester van het Friese Sloten en gedeputeerde bij de Staten- Generaal. In 1796 werd het gebouw gekocht door Archibald Hope. Zijn familie stond bekend als financier van de Europese adel en soms leenden ze beide partijen van een conflict, geld voor hun oorlogsvoering. Het was dan ook niet toevallig dat Napoleon op doorreis in ons land in 1811 hier veertien uur verbleef.

bron: Google

In 1896 was het pand eigendom van prins Hendrik, bijgenaamd de zeevaarder. Hij was de zwager van koningin- moeder Emma en na zijn dood heeft zij het pand gekocht. Koningin- moeder Emma liet het pand eerst verbouwen alvorens ze ernaar toe trok na het huwelijk van koningin Wilhelmina in 1901. De koperen leuning die tijdens de renovaties geplaatst werd, moest toen wekelijks glanzend gepoest worden want daar was de majesteit erg precies in.

Er is een optische illusie waarbij het lijkt alsof de trap doorloopt naar de tweede verdieping, maar dat is niet het geval. De trap komt uit op de eerste verdieping. Aangezien er op de tweede verdieping geen kamers zijn, moest de trap ook niet tot op de tweede verdieping komen. Er mochten slechts drie personen deze trap gebruiken: de majesteit en haar twee belangrijkste hofdames.

De trap die achter alle deuren aan de linkerkant van het gebouw loopt, en nu nog steeds door de bezoekers en het huidige personeel gebruikt wordt, moest toen gebruikt worden door alle andere bewoners van het paleis.

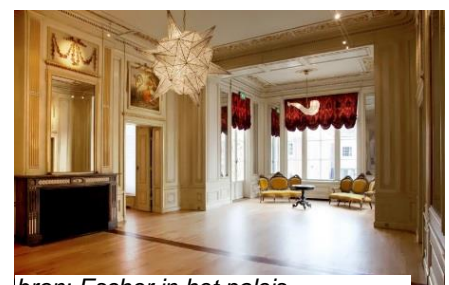

bron: Escher in het paleis

Koningin- moeder Emma veranderde heel wat aan het paleis. De tuinkamer veranderde in een balzaal, prachtig glas in loodramen kwamen in de lichtkoepel en boven de deuren werden schilderijen aangebracht. Koningin- moeder Emma had zelfs stromend water in de badkamer, wat heel modern was voor het einde van de negentiende eeuw.

Het paleis diende voornamelijk als werkplaats voor de vorstinnen Wilhelmina, Juliana en Beatrix. Voor koningin- moeder Emma diende het als winterpaleis, in de zomer verbleef ze op Soestdijk. Bij de opening van de Staten- Generaal op Prinsjesdag was het koningin Juliana die als eerste haar rijtocht in de gouden koets begon. Het kleine gouden balkon, dat inmiddels niet meer betreden mag worden, werd toen gebruikt voor het traditionele zwaaien van de koninklijke familie.

Tot het paleis klaar was als werkplaats, werkten koningin Beatrix en prins Claus in het paleis. In 1991 werd het pand verkocht aan de gemeente Den Haag op voorwaarde dat er alleen culturele activiteiten zouden plaatsvinden. Sinds november 2002 is hier de permanente M.C. Escher tentoonstelling. (www.escherinhetpaleis.nl, sd)

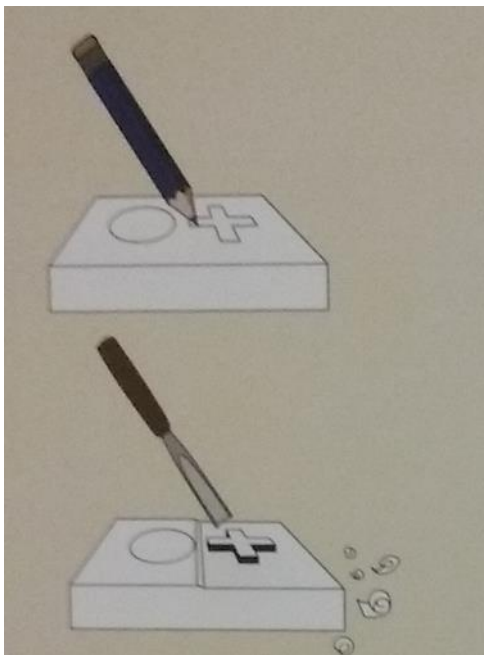
bron: Escher in het paleis

4.2.4 Technieken van Escher

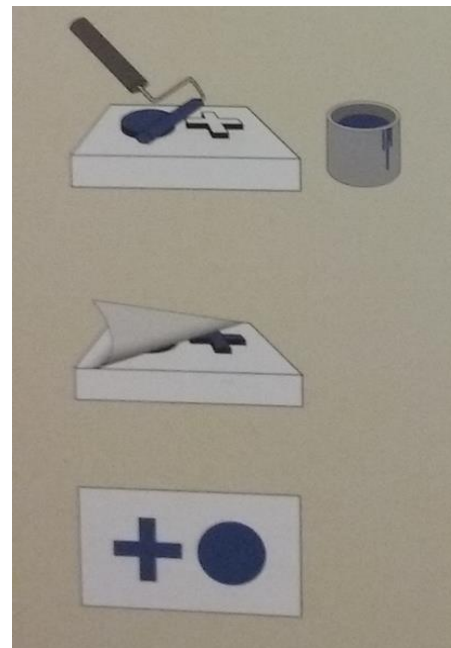
Escher maakt prenten, dit zijn vooral houtsneden en litho's. Houtsneden zijn tekeningen die in hout worden uitgesneden en litho's zijn tekeningen gemaakt op een speciaal bewerkte, vlakke steen.

Een **houtsneden** is een hoogdruk: met een guts worden delen uit het houtblok weggesneden, zodat de voorstelling vrij komt te liggen. Op deze hoger gelegen delen wordt inkt aangebracht. Vervolgens wordt een vel papier op het geïnkte houtblok gedrukt.

Een **litho** is een vlakdruk: de inkt wordt op de vlakke steen aangebracht, waarna er een vel papier op de steen wordt gelegd. De inkt wordt in het papier gedrukt.

Houtsnede

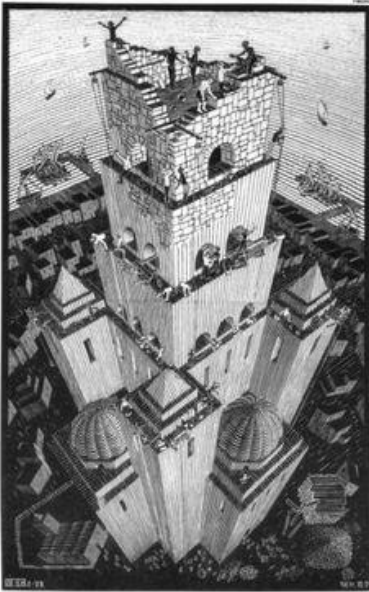

Litho

4.2.5 Kunstwerken van Escher

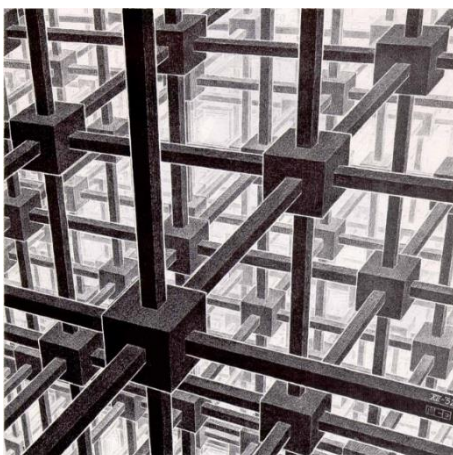
4.2.5.1 Escher en het perspectief

Bij het centraal perspectief worden verhoudingen binnen een afbeelding gesuggereerd. Vanuit een denkbeeldig punt op de horizon wordt alles afgemeten en alles wordt hierop gebaseerd: dichtbij is groot en ver weg is klein. Escher experimenteerde hier al vroeg mee door vaak een ongebruikelijk hoog of laag standpunt uit te zoeken om te tekenen.

Toren van Babel, houtsnede, 1928

In 1952 maakte Escher een litho, nl. 'De kubische ruimteverdeling', waarvan het doel is om een eindeloos uitgestrekte ruimte te creëren met de middelen van het klassieke perspectief. Je kan de uitgestrekte ruimte door een venster zien, maar toch lijkt het alsof de hele ruimte uitgestrekt is. Dit komt door de balken die in drie gelijke richtingen lopen en verdeeld zijn in gelijke kubussen. (Ernst, 2015)

Kubische ruimteverdeling, litho, 1952

4.2.5.2 Escher en zijn spiegelingen

Escher speelt een mysterieus spel met spiegeling en spiegelbeelden. Vanaf 1934 wist Escher twee en soms drie werelden zo logisch en natuurlijk mogelijk in één plaats samen te brengen.

In de lino 'Rimpeling' uit 1950 zie je een kale boom die zich weerspiegelt in het wateroppervlak. Dankzij de waterdruppels wordt dit duidelijk. Als er geen waterdruppels zouden zijn, dan zou je die weerspiegeling ook niet kunnen zien.

Rimpeling, lino, 1950

In de houtsnede 'Zon en maan' uit 1948 is de vlakverdeling gebruikt als middel om twee gelijke werelden te creëren. Je ziet veertien witte en blauwe vogels die het geheel vullen. Als je kijkt naar de witte vogels, dan zie je dat die vogels zich aftekenen tegen de zwarte nacht. Als je kijkt naar de blauwe vogels, dan zie je die donkere vormen tegen het daglicht waarbij een stralende zon het middelpunt vormt. In het begin lijkt het alsof alle vogels er hetzelfde uitzien, maar als je goed naar de vogels kijkt, merk je dat ze allemaal verschillend zijn. (Ernst, 2015)

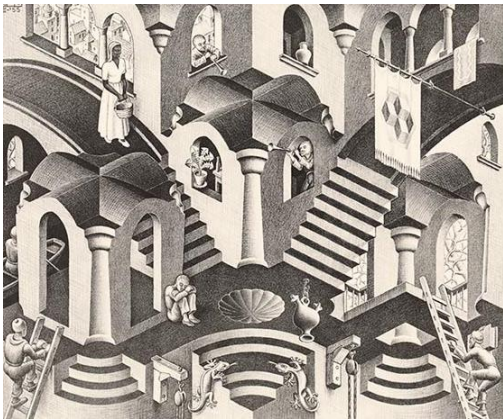

Zon en maan, houtsnede, 1948

4.2.5.3 Escher en de onmogelijke wereld

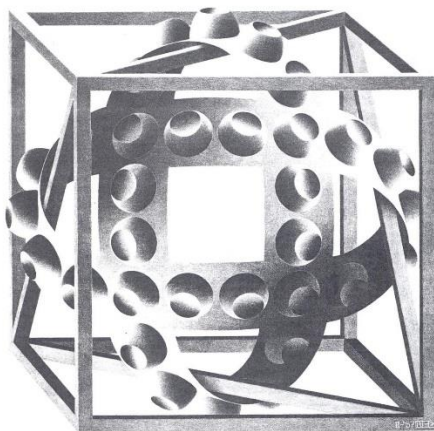
Vanaf 1935 ruilt Escher de realiteit voor optische illusies met onmogelijke constructies. Bij het vroege werk wordt er over 'landscapes' gesproken omdat Escher toen vooral landschappen tekende. Na 1945 had men het over 'mindscapes' omdat Escher de onmogelijke wereld tekende. Ook al tekende Escher een onmogelijke wereld, toch kan je nog veel van de werkelijkheid terugvinden in zijn kunstwerken. In zijn vroege prenten maakte Escher ook al onverwachte combinaties van ruimtes of perspectieven.

De litho 'Hol en bol' is een symmetrisch bouwspel: het linkerdeel is ongeveer het spiegelbeeld van het rechterdeel en de overgang in het midden is geleidelijk en heel natuurlijk. Maar wanneer je het midden overschrijdt, wordt alles letterlijk binnenstebuiten gekeerd. Bovenkant wordt onderkant en voorkant wordt achterkant. Mensen, hagedissen en bloempotten proberen zich hiertegen te verzetten zich hiertegen waardoor je duizelig wordt van ernaar te kijken.

Hol en bol, litho, 1955

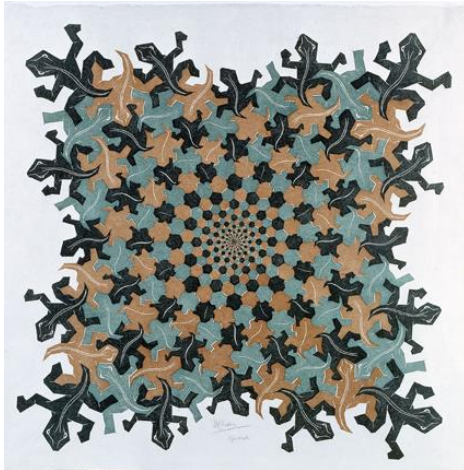
In het kunstwerk 'Kubus met banden' bestaat de kern van de prent uit twee ellipsen die elkaar loodrecht snijden, deze ellipsen zijn verbreed tot banden. Elk van de vier halve ellipsen kan nu zowel naar je toe of van je af gekeerd zijn. De versieringen op de banden kan je op verschillende manieren interpreteren. De versieringen kunnen bolletjes zijn met een kuiltje in het midden of een kuiltje met een bolletje in. (Ernst, 2015)

Kubus met banden, litho, 1957

4.2.5.4 Escher en het oneindige

De figuren waaruit het kunstwerk is opgebouwd, worden kleiner van de randen naar het middelpunt toe, waarbij het uiteindelijk in een punt samenkomt. Escher kan dit kunstwerk laten uitdijen zo ver hij maar wil, door steeds grotere figuren aan de rand toe te voegen. Pas na 1955 maakte Escher gebruik van gelijkvormige figuren om het oneindige te benaderen.

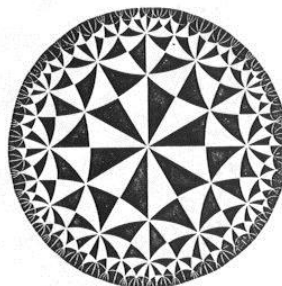
Ontwikkeling II, houtsnede, 1939

De Franse wiskundige, Poincaré, maakte een model om de meetkunde te illustreren. Het is een model waarin het hele oneindige platte vlak werd afgebeeld binnen een eindige vaste cirkel. Punten op of buiten de cirkel bestaan eigenlijk niet. Escher zag dit model en hij zag meteen nieuwe mogelijkheden voor oneindigheidsbenaderingen en zo ontstond 'Cirkellimiet III'. Escher had al twee pogingen achter de rug met 'Cirkellimiet I en II', maar deze vond hij het beste. Het is een kleurenhoutsnede waarbij hij vijf verschillende kleuren gebruikt. Bij 'Cirkellimiet III' zijn er cirkelbogen die loodrecht op de omtrek staan, maar er zijn ook cirkelbogen die dat niet doen.

In de houtsnede zie je allemaal dezelfde vissen die doorgaans dezelfde kleur hebben. Deze vissen zwemmen elkaar, kop aan staart, achterna langs een cirkelvormige baan van rand tot rand. Hoe dichter de vissen het centrum naderen, hoe groter ze worden. (Ernst , 2015)

Cirkellimiet III, 1959

*Het model dat de basis vormde voor Cirkellimiet III
bron: Ernst*

4.2.6 Workshops in Het Paleis

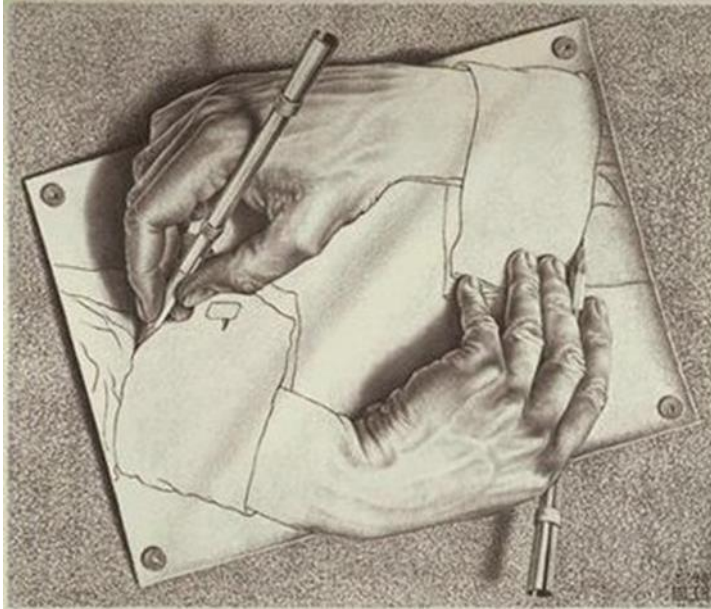

Kinderen kunnen elke zondagmiddag een workshop Linoleum snijden volgen in het Escher Lab.

De tafel wordt geveerd en de kinderen kunnen hier afdrukken in maken met een penseel. Als de tekening af is, wordt hier een blad op gelegd en moeten ze heel hard drukken. Op die manier wordt er een afdruk gemaakt. Dit is een vereenvoudigde techniek die Escher ook gebruikte in zijn Litho's. (www.escherinhetpaleis.nl, sd)

4.3 Magische kunstwerken

4.3.1 Tekenen

bron: Google

Wat zie ik?

Een hand tekent een hand, en die tweede hand is bezig met de eerste hand te tekenen.

Hoe is het gemaakt?

Het lijkt alsof je een driedimensionale wereld ziet, terwijl het tekenpapier slechts tweedimensionaal is. Deze tekening is gemaakt met inkt. Escher wil ons duidelijk maken dat tekenen optisch bedrog is.

Hoe ziet het eruit?

Escher heeft gebruik gemaakt van grijze en bruine kleuren, aardkleuren. Het lijkt alsof de handen echt zijn en dat er een foto van gemaakt is. De vorm is organisch en afgebakend. Je ziet duidelijk dat er twee handen getekend zijn en dat de ene hand helpt om de andere hand te tekenen.

Escher heeft vorm, kleur en lijnen samengebracht en geordend. De twee handen zijn heel gedetailleerd getekend, alsof het echte handen zijn. De ene hand is bezig met het tekenen van een mouw. Dit wordt getekend met lijnen, net zoals de andere hand bezig is met het tekenen van de andere mouw. De handen bestaan vooral uit bruine en grijze tinten, terwijl in de rest van de tekening niet zoveel kleur te zien is. Het is vooral een wit vlak waarop de lijnen van de mouwen getekend zijn.

De kunstenaar wil dat we de tekening vanuit vogelperspectief bekijken. Zo lijkt het alsof de twee handen bovenop het blad liggen en dat ze echt zijn. Op die manier lijkt het alsof de handen driedimensionaal zijn, terwijl dat niet het geval is. Het kunstwerk is 332 mm op 282 mm. (www.mcescher.nl, sd)

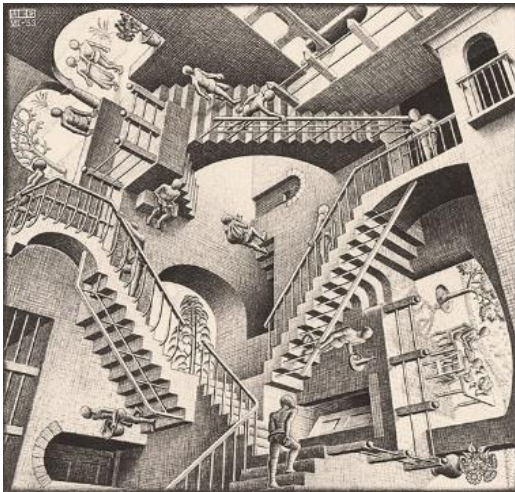
Welke is de samenhang tussen de verschillende beeldelementen?

De titel van het kunstwerk is 'Tekenen'. Op de tekening zie je twee handen waarvan de ene hand bezig is met het tekenen van de andere hand. Escher wil ons op die manier duidelijk maken dat tekenen optisch bedrog is. Het lijkt alsof de tekening driedimensionaal is doordat de handen precies bovenop het papier liggen. Dit kan niet want het tekenpapier is tweedimensionaal.

Conclusie

Ik vind het kunstwerk zelf heel interessant om naar te kijken. Hoe kan iemand ervoor zorgen dat de twee handen elkaar tekenen en laten blijken dat het een driedimensionale tekening is, terwijl dat helemaal niet het geval is. Ik vind het ook erg indrukwekkend dat er zoveel aandacht is voor details. De handen lijken net echt doordat je duidelijk de plooiën in de vingers kan zien en de aders liggen bovenop de handen. Maar toch zie je dat de mouwen op het tekenpapier getekend zijn door gebruik te maken van lijnen.

4.3.2 Relativiteit

bron: Google

Wat zie ik?

Op de tekening zie je drie verschillende werelden. Wat voor de ene groep een plafond is, is voor de andere een muur. Wat de ene ziet als een deur, ziet de andere als een luik in de vloer.

Sommige mensen gaan met de trap naar beneden, terwijl anderen met diezelfde trap naar boven gaan. Je kan de tekening op verschillende manieren draaien. Als je de tekening zo bekijkt lijkt het alsof de mensen linksboven en rechts onder, schuin staan, maar als je de tekening draait is dat niet meer het geval. Maar dan lijkt het wel alsof er mensen zijn die schuin de trap op- en afgaan. (Ernst, 2015)

Hoe is het gemaakt?

Escher heeft van het kunstwerk 'Relativiteit' zowel een houtsnede als een litho gemaakt, maar de houtsnede is nooit gereproduceerd. De tekening is met inkt gemaakt en je kan hem zodanig draaien dat het kunstwerk nooit ondersteboven staat.

Hoe ziet het eruit?

Bij het kunstwerk is gebruik gemaakt van aardkleuren. Er is enkel gebruik gemaakt van grijs tinten en deze zijn soms licht en soms donkerder, afhankelijk van de plaats op het schilderij. De vorm is geometrisch en duidelijk afgebakend. Je ziet duidelijk wat er zich allemaal afspeelt op het kunstwerk, maar je krijgt er geen hoogte van. De ene persoon loopt de trap af terwijl de andere persoon de trap oploopt, maar toch is het niet dezelfde trap. Ze leven in verschillende werelden en weten niets van elkaars bestaan. Je kan het kunstwerk ook draaien zodat de personen die nu schuin staan, recht komen te staan. Maar toch kan je het kunstwerk niet draaien zodat het ondersteboven komt te staan.

In het midden van het kunstwerk zie je verschillende trappen, het lijkt alsof je in een groot huis bent. Maar als je linksboven en rechts onderaan kijkt, zie je dat de mensen daar buiten zitten. Het licht komt van buiten, er staan bomen, de schaduw van de bomen is zichtbaar enz.

Escher wil dat we het kunstwerk bekijken vanuit kikkerperspectief en vanuit ooghoogte. Het is moeilijk om alles vanuit één perspectief te bekijken omdat er zich verschillende werelden afspelen binnen het kunstwerk. Hij combineert verschillende perspectieven uit een gebouw, tot één ruimte. Op de prenten gebeuren vreemde dingen en vloeiende overgangen leiden naar bizarre mogelijkheden. Het kunstwerk is 294 mm op 282 mm. (Den Haag marketing , sd)

Welke is de samenhang tussen de verschillende beeldelementen?

De titel van het kunstwerk is 'Relativiteit'. Escher gaf de volgende beschrijving aan zijn kunstwerk: *'Drie zwaartekrachten werken hier loodrecht op elkaar. Drie aardoppervlakken snijden elkaar rechthoekig en op elk van hen leven mensen. Twee bewoners van verschillende werelden kunnen niet op eenzelfde vloer lopen, zitten of staan, want hun noties van wat horizontaal en wat verticaal is, zijn niet dezelfde. Maar wel kunnen zij samen dezelfde trap benutten. Op de bovenste hier afgebeelde trap bewegen twee personen zich naast elkaar in dezelfde richting voort. Toch daalt de ene naar beneden en klimt de andere naar boven. Contact tussen beiden is uitgesloten, omdat zij in verschillende werelden leven en dus niet van elkaars bestaan kunnen afweten.* (www.kpn.nl, sd)

Conclusie

Ik vind dit kunstwerk zeker de moeite waard om naar te kijken en bij stil te staan. Het is fascinerend om te zien hoe je met behulp van verschillende perspectieven ervoor kan zorgen dat de beelden op het schilderij zich in verschillende werelden afspelen. Sommige mensen gaan de trap af terwijl anderen diezelfde trap opgaan. Ze kijken niet naar elkaar of hebben geen oog voor elkaar omdat ze elkaar niet zien. Ze leven in een andere wereld en weten niets af van elkaars bestaan. Hoe meer je naar het kunstwerk kijkt, hoe meer vragen je hierbij stelt. Escher maakt meestal gebruik van wiskunde in zijn kunstwerken en ook hier zijn wiskundige formules aan bod gekomen om dit kunstwerk te realiseren en daar kan ik alleen maar heel veel respect voor hebben.

4.3.3 Rimpeling

bron: Google

Wat zie ik?

Een kale boom weerspiegelt zich in het wateroppervlak. Het spiegelbeeld is niet vlak doordat er enkele druppels op het wateroppervlak vallen.

Hoe is het gemaakt?

Het kunstwerk is plat en het is getekend met inkt. Escher zelf vond dit een heel moeilijk portret. Hij had het gegeven goed waargenomen in de natuur en construeerde het thuis, zonder schetsen en zonder foto's. De cirkelvormige golven moesten heel precies omgezet worden in ellipsen om de aanwezigheid van water aan te tonen. (Ernst , 2015)

Hoe ziet het eruit?

Escher maakt gebruik van donkere kleuren. De takken van de bomen zijn donkerbruin of zwart en de achtergrond is lichtgrijs. Achter de bomen zie je de zon die weerkaatst op het wateroppervlak.

Uit de voorstudie van het kunstwerk 'Rimpeling' blijkt, dat Escher zich hiervoor gebaseerd heeft op geometrische figuren. Sommige stukken uit het kunstwerk zijn duidelijk afgebakend, maar op de plaatsen waar er druppels op het watervlak vallen, is het vervaagd. De druppels zorgen ervoor dat de takken gerimpeld zijn en dat de zon vervaagd in enkele takken. (Ernst , 2015)

De takken die weerspiegelen op het wateroppervlak zijn niet symmetrisch. De takken zijn niet allemaal hetzelfde en het ziet er net uit zoals in de natuur als je takken in een plas water ziet. Doordat de zon meer naar links staat, zorgt dit er ook voor dat het niet symmetrisch is. Onderaan de prent is het veel donkerder dan bovenaan, dat komt omdat de zon bovenaan staat en die zorgt voor een bepaalde lichtinval op het kunstwerk.

We bekijken dit kunstwerk met een vogelperspectief doordat we kijken naar de druppels in het wateroppervlak en hoe het beeld van de bomen hierdoor verstoord wordt. Maar we kijken ook met een kikkerperspectief want de zon staat hoger en die zorgt voor de lichtinval in de plas water. Het kunstwerk is 320 mm op 260 mm. (www.mcescher.nl, sd)

Wat is de samenhang tussen de verschillende beeldelementen?

De titel van het kunstwerk is 'Rimpeling'. Dit slaat op de zigzagbeweging die je ziet op het wateroppervlak. Doordat er een druppel op het wateroppervlak is gevallen, beweegt het water waardoor de bomen en de zon ook niet meer op een duidelijke manier te zien zijn in het water.

Conclusie

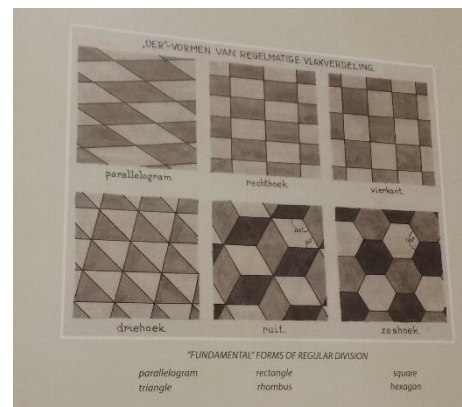
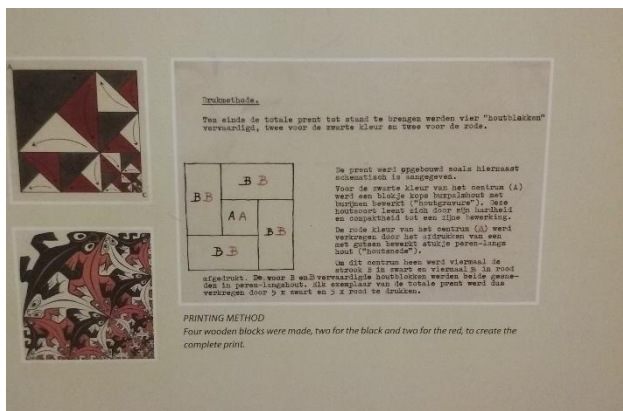
Ik vind rimpeling een heel mooi kunstwerk. Het lijkt simpel omdat het iets is dat we zo kunnen tegenkomen in de natuur. Maar toch is het ook een magisch gegeven. De zigzagbewegingen in het kunstwerk zijn zodanig getekend dat het overal hetzelfde is en toch anders. Er komen verschillende zigzagbewegingen in voor en deze zijn allemaal verschillend, maar toch spelen ze op elkaar in. Het is niet zo dat er niet over nagedacht is en dat het maar snel getekend is.

4.4 Magie en ik

Ik heb op eigen niveau de optische kunst bestudeerd, met name de kunstenaar Escher. Hiervoor heb ik een bezoek gebracht aan het museum 'Escher in Het Paleis' in Den Haag. De kunstwerken van Escher zijn ook magisch. In zijn kunstwerken wordt de zichtbare werkelijkheid gemanipuleerd en wordt duidelijk dat tekenen optisch bedrog is. Niets is wat het lijkt en alles wordt anders voorgesteld. In hoofdstuk 4.2 wordt het leven en het werk van Escher beschreven. Hierin wordt aangetoond hoe hij met litho's en houtsneden de werkelijkheid probeert te manipuleren.

Ik vond het zeker de moeite waard om Het Paleis en de kunstwerken van Escher eens van dichtbij te bekijken. Wanneer je dingen opzoekt, dan weet je wel hoe de kunstwerken eruit zien, maar je kan dat niet vergelijken met het beeld dat je krijgt in het museum zelf.

Alle kunstwerken waren heel groot en vaak stond er bijgeschreven hoe Escher dat kunstwerk gerealiseerd heeft. Er hingen soms ook schetsen bij het kunstwerk zodat je kon zien van waar het afkomstig was en dat maakte het net interessant. Want hoe kom je erbij om zo iets te maken? Doordat er schetsen bij het kunstwerk te vinden zijn en de uitleg erbij staat, krijg je wel een beter beeld van wat er allemaal in Escher zijn hoofd omging en hoe hij dat heeft kunnen maken.

bron: museumbezoek Escher in Het Paleis

Het Paleis ziet er aan de buitenkant, waar je binnengaat, heel gewoon uit. Het ziet er niet uit als een echt paleis. Maar wanneer je binnenkomt, dan krijg je een heel ander beeld over het gebouw. Je ziet meteen een grote draaitrap naar boven en tegen de muur hangen al meteen verschillende kunstwerken van Escher. Elke ruimte van het paleis werd omgebouwd en overall hangen kunstwerken van Escher. Op elke verdieping wordt de nadruk op iets anders gelegd, zoals reeds besproken is in hoofdstuk 4.2.2.

In elke ruimte hangt er tegen het raam ook een gigantische foto van hoe het vroeger was met de uitleg erbij. Dat maakt het wel interessant om eens te kijken hoeveel veranderingen er aangebracht zijn om er een museum van te maken en zo krijg je ook een idee van hoe het er vroeger uitzag.

4.5 Magie en de kleuters

Waarnemen en beleven van kunstwerken is heel persoonlijk. Wat doet het kunstwerk met het kind? Maakt het je aan het lachen, maakt het je nieuwsgierig, of juist verdrietig? Roept het kunstwerk associaties en herinneringen op? Prikkel het de verbeelding van kinderen? Door samen met de kinderen naar een kunstwerk te kijken en er samen over te praten, probeer je woorden te geven aan hetgeen je ziet en ervaart. Je zoekt naar een betekenis en dat maakt dat je bijvoorbeeld verdrietig of blij van een kunstwerk wordt.

Praten over kunstwerken helpt om grip te krijgen op dat proces van betekenis geven en door met elkaar over ervaringen en interpretaties te praten, worden die betekenissen steeds rijker. Je ontdekt bijvoorbeeld dat andere kinderen niet altijd hetzelfde zien als jij en er soms ook anders over denken. Kinderen hoeven, voordat je begint met het kunstbeschouwingsgesprek, niet veel te weten over kunst. Het is belangrijker dat je als leraar kinderen helpt om zich open te stellen voor wat kunst met hen doet. Door gesprekken te voeren en samen met de kinderen te zoeken naar antwoorden op vragen. Als je hun interesse weet te prikkelen ontwikkelen de kinderen spelenderwijs ook kennis over kunst. Ze worden nieuwsgieriger en gaan vaker op onderzoek uit. (www.hardenberg.nl)

Tijdens de stage heb ik bijna twee weken gewerkt rond het thema 'kunst'. We hebben gewerkt rond drie kunstenaars, nl. Alexander Calder, Vincent Van Gogh en Escher. De kleuters hebben kennisgemaakt met de kunstenaar Alexander Calder aan de hand van het prentenboek 'De draad van Alexander'. Bij Vincent Van Gogh en Escher hebben we een themagesprek gehouden. Ik liet verschillende foto's van kunstwerken zien en de kleuters hebben deze kunstwerken in eigen woorden beschreven. Ze keken naar de vorm, naar de kleuren die gebruikt werden, de techniek werd beschreven en de kleuters gaven hun eigen mening over de kunstwerken.

Om de kleuters de magie in de kunstwerken van Escher te laten zien, worden er verschillende kunstwerken getoond die voor mij magisch zijn. Vooral de kunstwerken die gemaakt zijn uit litho worden aan de kleuters getoond omdat houtsnede te moeilijk is en met litho kunnen ze op een vereenvoudigde wijze zelf aan de slag gaan, nl. met monotypes.

De kleuters gaan tijdens het thema kunst, waarbij de focus ligt op Escher, aan de slag met monotypes. Een monotype is hetzelfde principe als litho. De kleuters doen verf op een plastic plaat en schilderen hier iets op. Daarna leggen ze hier een blad papier op en drukken ze stevig op hun blad. Wanneer het blad wordt weggenomen, zie je dat hetgeen de kleuters getekend hebben, afgedrukt is op het blad papier. Hocus pocus voor kleuters.

4.6 Een magisch moment

Tijdens de stage heb ik gewerkt rond het thema 'kunst' en het thema 'magie'. Doorheen de stage zijn er verschillende kunstenaars aan bod gekomen en heb ik gekeken hoe prentenboeken een inspiratiebron kunnen zijn voor muzisch beeldende verwerkingsactiviteiten. Doorheen de week kwamen er ook verschillende verteltechnieken aan bod in de klas.

Bij het thema 'kunst' namen we enkele kunstwerken van M.C. Escher onder de loep. De kunstwerken werden samen met de kleuters besproken en ze mochten zeggen wat ze zagen in het kunstwerk. Daarna gingen de kleuters zelf aan de slag met monotypes, een vereenvoudigde techniek die Escher ook gebruikt in zijn Litho's.

De kleuters experimenteerden met verf op een plastic ondergrond. De verschillende kleuren werden gemengd, waarin figuren werden getekend, dit met behulp van sponzen en andere materialen waarmee ze figuren konden maken. Daarna hebben ze op hun kunstwerk een blad papier gelegd en een afdruk gemaakt door er heel hard op te drukken. Op deze manier maakten de kleuters ook een cadeautje voor Moederdag. De kleuters hebben geëxperimenteerd met verf op een plastic plaat en daarna legden ze hier een schildersdoek op. Zo leek het op een echt kunstwerk. Nadien plakten de kleuters hun foto op het kunstwerk en werd het afgewerkt met parels.

Bij het thema 'magie' werkten we rond de verschillende verteltechnieken en hebben de kleuters een muzisch beeldende verwerking gemaakt rond dat prentenboek. Het was zowel voor de kleuters als voor mezelf de eerste keer dat er met een verteltafel en een verteltas gewerkt werd. Zowel bij het vertellen aan de hand van een verteltafel als aan de hand van de verteltas waren de kleuters erg enthousiast.

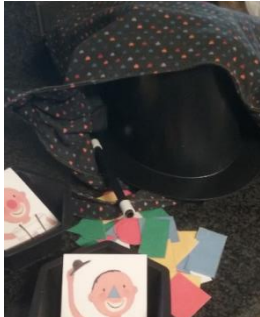
poppenkast van.

Ik las het prentenboek 'Tito tovenaars' eerst helemaal voor en daarna heb ik het verteld en nagespeeld aan de hand van de verteltafel. De kleuters waren heel geconcentreerd aan het luisteren en aan het kijken. De kleuters die anders hun gedachten er niet bij kunnen houden tijdens het voorlezen van een verhaal, waren deze keer niet afgeleid. Daarna mochten de kleuters het verhaal zelf naspelen. Ik vertelde het verhaal en de kleuters speelden het na. De kleuters kenden het verhaal nu zelf ook al en vertelden het zelf, in eigen woorden, terwijl ze het verhaal naspeelden. Achteraf heb ik de verteltafel in de boekenhoek gezet en gingen de kleuters er zelf mee aan de slag. Ze verzonnen ook nieuwe verhalen en maakten er een soort

Als muzisch beeldende verwerking maakten de kleuters zelf een toverstaf. Op de tafel lagen verschillende materialen zoals gekleurd papier, lijm, scharen, stiften, froezelpapier, saté- prikkers en keukenrollen. De kleuters konden zelf kiezen hoe hun toverstaf er ging uitzien. Er waren kleuters die verschillende vormen tekenden op het papier, het uitknipten en vastmaakten aan een saté- prikker. Maar er waren ook kleuters die aan de slag gingen met keukenrollen en froezelpapier. Alle toverstafjes zagen er anders uit, maar dat maakte het net leuk.

De kleuters namen hun toverstaf ook mee naar de poppenkamer en gingen echt toveren zoals in het verhaal. Ze gebruikten eerst wat toverpoeder, zwaaiden drie keer met hun toverstaf en zeiden 'Hocus Pocus Pats'.

Het verhaal 'Hoe Tito zijn neus kwijtspeelde' heb ik aangebracht met de verteltas. In de verteltas zat een goochelhoed, een toverstaf, een rode clownsneus, verschillende vormen en bakjes om te sorteren. De kleuters waren wel benieuwd wat er allemaal in de tas zat. Enkele kleuters mochten komen voelen. Daarna heb ik het prentenboek en alle andere materialen tevoorschijn gehaald. De materialen werden besproken en ik heb het verhaal voorgelezen.

Nadien mochten de kleuters de verteltas meenemen naar de boekenhoek en hebben ze de vormen zelfstandig gesorteerd aan de hand van de opdrachtkaarten die erbij zaten. Door met een verteltas te werken waren de kleuters extra nieuwsgierig. Ze waren benieuwd wat er allemaal in de tas zat en wat we allemaal gingen doen. De verteltas is zeker een meerwaarde om de aandacht van de kleuters te trekken.

Ik heb het verhaal 'Circus 1,2,3' voorgelezen met een kamishibai. De kleuters hadden hier al eens kennis mee gemaakt dus ze wisten wat de bedoeling was. Het was eigenlijk een gemakkelijk verhaal waarbij de nadruk gelegd werd op tellen, maar toch waren de kleuters erg enthousiast. Toveren en een circus sprak de kleuters heel erg aan waardoor ze meteen mee waren met het thema. In het verhaal zagen de kleuters dat de acrobaten verschillende kunstjes deden. Er werd telkens besproken wat ze deden en of iemand dat ook al eens gedaan had. Ze wilden allemaal iets vertellen en vonden het echt een leuk verhaal.

Daarna werkten we rond verliefdheid, want de kriebels in je buik zorgen ook voor een magisch gevoel. Ik heb het prentenboek 'Wiebe is verliefd' interactief voorgelezen. Tijdens het voorlezen stelde ik verschillende vragen aan de kleuters waarop ze moesten proberen te antwoorden. De kleuters zijn dit eigenlijk al gewoon dat een verhaal op die manier wordt voorgelezen en wisten hoe het in zijn werk zou gaan.

Als muzisch beeldende verwerking hebben de kleuters gewerkt met natuurklei. Ze mochten zelf dingen maken die hen deed denken aan verliefdheid. Sommige kleuters maakten hartjes voor hun mama, terwijl andere kleuters juwelen gingen ontwerpen.

Tot slot las ik het prentenboek 'Op ontdekking' voor en hebben we gewerkt met vertelpantomime. In het boek gaat het over schaduwen, de mist en bang zijn in het donker. Ik heb het verhaal eerst voorgelezen terwijl iedereen in de kring zat. Daarna mochten enkele kleuters het verhaal naspelen. Dit was zowel voor mezelf als voor de kleuters de eerste keer dat er met vertelpantomime gewerkt werd. De kleuters waren erg enthousiast en wilden allemaal het verhaal naspelen. Ik had drie kleuters gekozen die het verhaal mochten naspelen. Deze kleuters vertolkten de hoofdrolspelers uit het verhaal, nl. Albert, Hector en Fiona. Ik vertelde het verhaal opnieuw terwijl deze kleuters het verhaal naspeelden. De andere kleuters keken vol bewondering naar hoe het verhaal werd nagespeeld.

Door deze verschillende verteltechnieken uit te testen op stage, heb ik zelf ook veel bijgeleerd. Kleuters die anders snel afgeleid zijn bij een verhaal, waren nu heel erg gefocust op wat er ging gebeuren. Bij de verteltafel en de vertelpantomime waren de kleuters het meest geconcentreerd. Ze vroegen zich af wat er ging gebeuren en keken vol verwondering naar hetgeen dat werd nagespeeld. Het werken met een verteltas zorgt ervoor dat de kleuters vanaf het begin meevolgen en benieuwd zijn naar wat er in de tas zit. Op die manier werd hun nieuwsgierigheid geprikkeld en had ik de kleuters meteen mee. Achteraf gingen ze zelf met de verschillende figuren en opdrachtkaarten aan de slag in de boekenhoek en hadden ze daar meer aandacht voor dan voor het boekje zelf.

Bij het interactief voorlezen waren de kleuters het minst enthousiast. Verhalen worden bijna altijd op die manier voorgelezen en dat kennen ze al.

De verschillende muzisch beeldende verwerkingen die de kleuters gemaakt hebben, zijn allemaal geïnspireerd op een prentenboek dat ik had voorgelezen. Het is niet altijd evident om een beeldende verwerking te zoeken die kleuters rond een bepaald thema kunnen maken. Maar doordat je je laat inspireren door het prentenboek, is het al veel gemakkelijker om iets te bedenken. De kleuters zijn dan ook meer gemotiveerd omdat zij het herkennen vanuit het prentenboek of doordat ze de link met het prentenboek kunnen leggen.

Besluit

Voorlezen is erg belangrijk voor kinderen, ze leren op die manier omgaan met boeken, kunnen zich inleven in een bepaald personage en leren nieuwe woorden. Dit bleek ook tijdens de stage het geval te zijn. Door veel en vaak voor te lezen en verschillende verteltechnieken te gebruiken, merkte ik dat de kleuters meer geprikkeld waren. Hun aandacht was meteen gevestigd op de verteltafel of op de kamishibai waardoor ze vanaf het begin betrokken waren bij het verhaal. Doordat de kleuters meer gefocust zijn op de materialen en het verhaal, zijn ze ook minder snel afgeleid. Achteraf konden ze in eigen woorden vertellen waarover het verhaal ging en konden ze het verhaal zelfstandig naspelen aan de hand van de verteltafel. In de klas leerden de kinderen verschillende nieuwe woorden uit het verhaal, doordat ze het verhaal zo aandachtig gevolgd hadden. De kleuters hebben deze woorden nog vaak gebruikt tijdens hun spel. Ik merkte dat het verhaal de kleuters aansprak en dat ze hierdoor nieuwe dingen geleerd hebben.

De kleuters waren nu veel meer betrokken dan wanneer een verhaal gewoon wordt voorgelezen uit een prentenboek en er geen andere verteltechniek meer aan te pas komt. Kinderen leren ook nieuwe woorden doordat je voortdurend met hen in interactie treedt. Ik heb verschillende verteltechnieken uitgetest op stage en ook al moesten de kleuters het verhaal naspelen aan de hand van de verteltafel, dan nog werden er eerst vragen gesteld in verband met het verhaal. Op die manier kon ik nagaan of de kleuters het verhaal begrepen hadden of niet. De kleuters traden ook met elkaar in interactie en gingen elkaar aanvullen en/ of verbeteren. De doelstelling om taalstimulerend op te treden heb ik hier wel mee bereikt.

Doorheen de week zijn er verschillende verteltechnieken aan bod gekomen en heb ik ook op een interactieve manier voorgelezen aan de kleuters. Ook bij de verschillende verteltechnieken heb ik diverse vragen gesteld aan de kleuters over het verhaal. Op die manier kon ik nagaan of de kleuters het verhaal begrepen hadden en/ of ze voldoende betrokken waren. Bij het voorlezen aan de hand van de verteltafel heb ik eerst het prentenboek helemaal voorgelezen en daarna heb ik het verhaal nagespeeld. Na het verhaal stelde ik enkele vragen aan de kleuters en ik merkte dat het naspelen met de verteltafel nu ook heel vlot ging. Doordat de kleuters wisten wat er in het verhaal ging gebeuren, zeiden ze zelf wat er nagespeeld moest worden en konden ze er snel zelfstandig mee aan de slag gaan.

Door verschillende verteltechnieken aan bod te laten komen in de klas en vaak voor te lezen, ga je de leesinteresse van de kleuters ook wekken. Ze zien op welke manier je een boek vastneemt en gaan dat net hetzelfde doen wanneer ze bijvoorbeeld in de boekenhoek zitten. Doordat verschillende boeken aan bod gekomen zijn doorheen de week, gaan kinderen zich ook kunnen inleven in een bepaald personage. Bij het prentenboek van Tito waren de kleuters erg enthousiast omdat toveren de kleuters erg aanspreekt. Ze gingen verschillende situaties uit het prentenboek nabootsen en ze gingen de handelingen van Tito nadoen. Hier merkte ik dat de kleuters zich echt gingen inleven in het verhaal en zo bepaalde situaties gingen nabootsen.

De uitgeverij Clavis heeft met dit zelfstandig project een theoretisch onderbouwd aanbod om muzisch beeldende workshops te organiseren naar kleuters toe.

Verder heb ik mijn eigen deskundigheid vergroot op het vlak van kunsteducatie en heb ik zelf technisch creatieve vaardigheden ontwikkeld om verhalen muzisch beeldend uit te werken.

Voor mij heeft dit zelfstandig project poorten geopend op cultureel vlak, de drempel om een museum te bezoeken is verkleind waardoor ik dit in de toekomst sneller zal doen.

Dankzij een bezoek aan Het Paleis in Den Haag ontdekte ik een eigen manier om aan kunstbeleving te doen, een verrijking voor mezelf binnen het creatief denken.

Literatuurlijst

- (sd). Opgehaald van www.leesplein.nl:
http://www.leesplein.be/PB_plein.php?submenu=set_set&id=74
- (sd). Opgehaald van www.escherinhetpaleis.nl: <http://www.escherinhetpaleis.nl/over-escher-in-het-paleis/over-mcescher/>
- (sd). Opgehaald van Den Haag marketing : www.denhaagmarketing.com
- (sd). Opgehaald van Clavis Books : <http://www.clavisbooks.com/onderwijs.html>
- (sd). Opgehaald van lees-wijzer : <http://www.lees-wijzer.be/begeleider/boek/lampje-aan-lampje-uit>
- (sd). Opgehaald van jaar van het voorlezen : <http://jaarvanhetvoorlezen.nl/over-voorlezen/onderzoek/>
- (sd). Opgehaald van linc-vzw: <http://www.linc-vzw.be/workshops/leespromotie/diggie-dik-voorlezen-met-een-klik-digitaal-voorlezen>
- (sd). Opgehaald van Fundels : http://www.fundels.com/nl_BE/
- (sd). Opgehaald van www.mcescher.nl: <http://www.mcescher.nl/galerij/terug-in-nederland/>
- (2013, maart). Opgehaald van Klasse voor Leraren : <https://www.klasse.be/archief/digitaal-prentenboek-stimuleert-woordenschat-kleuters/>
- Abimo uitgeverij. (2016). *Maak van je kinderen krachtige lezers*. Opgehaald van www.abimo.com : <http://www.abimo.com>
- Baeyers , J. (2013). Fantasiespel van jonge kinderen. *HJK*, 22-25.
- de Hoogh, J., & De Groot- Yadgar, E. (2005). Taalstimulering: verteltassenproject. *HJK*, 162-165.
- Duursma, E. (2011). *Voorlezen in gezinnen in Nederland*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Ernst , B. (2015). *De toverspiegel van M.C. Escher*. Amsterdam: Taschen .
- Escher*. (sd). Opgehaald van www.wikipedia.com: <http://www.wikipedia.com>
- IH. (2014, augustus 12). Opgehaald van www.onderwijsconsument.nl:
<http://www.onderwijsconsument.nl/vve/>
- Jansman, M. (2015). Kinderen vertellen zelf het verhaal. *HJK*, 28-31.
- Joos, S., & Moons, C. (2010). Taalstimulering en meertaligheid bij kinderen van 0 tot 6 jaar. *Studieopdracht kind en gezin taalstimulering en meertaligheid bij kinderen van 0 tot 6 jaar*, (p. 46). Leuven.
- Mouwen , H. (2008). Stap eens in een verhaal . *HJK*, 12-14.

Peters, S., Stoep, J., & Van Elsäker, W. (2005). Interactieve taalstimulering voor peuters en kleuters. *JSW*, 32-35.

Van Berge, M. J. (2010). *Er was eens...* Amsterdam: Stichting lezen.

Van Bree, R., & Van Bree, H. (2008). Werken met een verteltafel. *HJK*, 14-16.

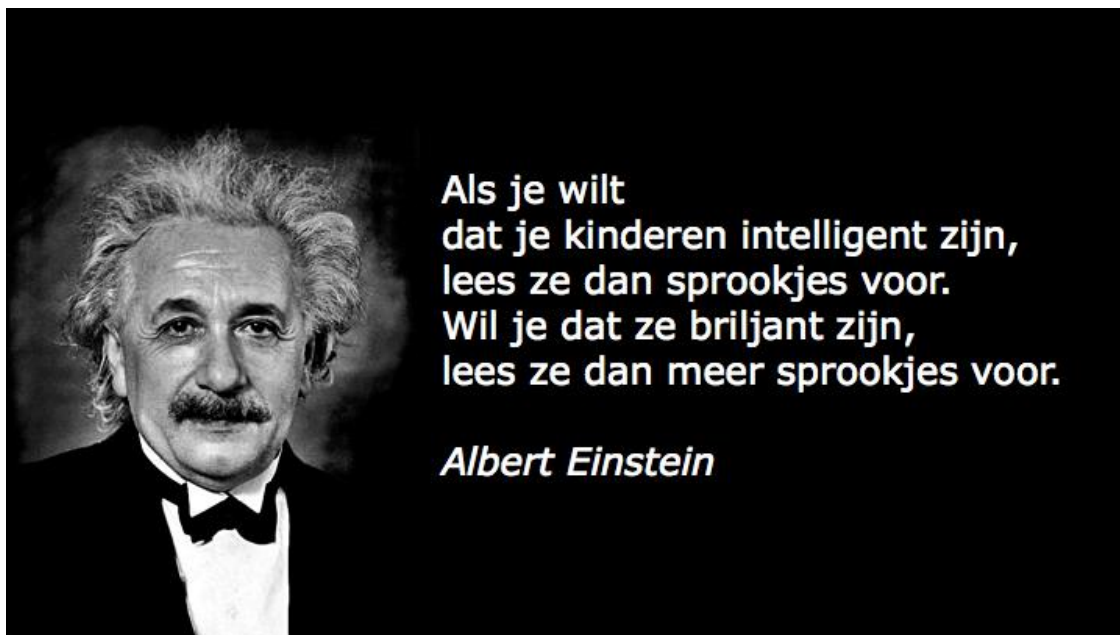
Walta, J. (2007). Prentenboeken: vertellen en vragen stellen. *JSW*, 38-39.

Walta, J. (2012). Kamishibai. *JSW*, 18-19.

Wielockx, R. (sd). Opgehaald van www.ruthwielockx.com:
<http://www.ruthwielockx.com/Interview-prentenboek.nl/>

www.hardenberg.nl. (sd). Opgehaald van www.hardenberg.nl: <http://www.hardenberg.nl>

www.kpn.nl. (sd). Opgehaald van www.kpn.nl:
<http://home.kpn.nl/delange/iedervoorzich/iedervoorzichinl.htm>

bron: www.arendlandman.nl

Bijlage 1: voorlezen a.d.h.v. een kamishibai

Activiteitenfiche	Doelgroep: P 1 2 3
Naam activiteit: Nederlands – verhaal voorlezen a.d.h.v. een kamishibai: Circus 1,2,3	Gepland op: 11/05/16 12u55-11u20

KERN LEERPLANDOELLEN		
<p>NL-SPR-TV-06-01 De kleuters kunnen een eenvoudig verhaal aan de hand van afbeeldingen in eigen woorden herformuleren nadat het door de leraar werd verteld.</p> <p>NL-LUI-TV-06.01 De kleuters kunnen eenvoudige vertellingen, voorgelezen verhalen, poppenkaststukken en voor hen bestemde toneelvoorstellingen begrijpen en beleven op een persoonlijke manier.</p> <p>NL-LUI-DV-D03.04.01 De leerlingen kunnen in fictionele teksten de verhaallijn volgen en begrijpen. Zij tonen dit op een actieve manier door te reageren met non-verbaal gedrag of verbaal gedrag (vragen stellen, het vervolg van het verhaal voorspellen, ...).</p>		
INHOUDSANALYSE		
Kennen	Kunnen	Attitude
	<p>De kleuters kunnen naar een verhaal luisteren en de verhaallijn volgen.</p> <p>De kleuters kunnen het verhaal in eigen woorden vertellen a.d.h.v. de prenten uit het boek.</p> <p>De kleuters kunnen de vragen van de juf beantwoorden i.v.m. het verhaal.</p>	<p>De kleuters luisteren naar het verhaal en zijn niet met andere dingen bezig zoals praten of prullen.</p>
WOORDEN EN BEGRIPPEN		
Functionele woordenschat	Themawoordenschat	
<p>lieveheersbeestjes tellen 1-10</p>	<p>circus</p>	
CONCRETE LESDOELLEN		
<p>NL-SPR-TV-06-01 De kleuters kunnen het verhaal in eigen woorden vertellen a.d.h.v. de vertelplaten.</p> <p>NL-LUI-TV-06.01 De kleuters genieten van een verhaal dat wordt voorgelezen. Ze zijn enthousiast, stellen vragen,...</p> <p>NL-LUI-DV-D03.04.01 De kleuters volgen de verhaallijn en kunnen hierdoor de vragen van de juf beantwoorden i.v.m. het verhaal.</p>		

BEGINSITUATIEINFORMATIE	
Relevante kind- en groepsinformatie in functie van gekozen doelen	➔ Gevolgen van beginsituatie voor de betreffende activiteit i.f.v. het bereiken van de vooropgestelde doelen
De kleuters zijn vertrouwd met een verhaal dat wordt voorgelezen, maar nog niet met een kamishibai. De kleuters spreken en verstaan allemaal Nederlands.	De kleuters kunnen naar een verhaal luisteren en de verhaallijn volgen. De kleuters kunnen achteraf in eigen woorden vertellen waarover het verhaal ging. Bij een kamishibai zien de kleuters hetzelfde dan wanneer je een verhaal voorleest uit een boek. Met een kamishibai kan je alleen niet draaien zodat iedereen het kan zien, daarom is het belangrijk dat de kleuters eventueel op de mat gaan zitten in de kring zodat iedereen goed naar de prenten kan kijken. De kleuters beantwoorden de vragen die de juf stelt i.v.m. het verhaal. De juf kan deze vragen achteraf stellen terwijl de kleuters in de kring zitten. De juf duidt een kleuter aan die mag vertellen.
GROEPPERINGSVORM	
Keuze in het vet zetten	➔ Motivatie
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Grote groep ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (verplicht) ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (keuze) ✓ Kleine groep verplicht ✓ Kleine groep keuze ✓ ... 	Het verhaal wordt aan de hele klas voorgelezen, net voor ze naar huis gaan.
WERKVORM	
Keuze werkvorm	➔ Motivatie
Aanbiedende werkvorm: voorlezen. Klassikale activiteit	De kleuters zitten in de kring terwijl de juf het verhaal 'Circus 1,2,3' voorleest a.d.h.v. de kamishibai. Na het verhaal stelt de juf vragen aan de kleuters en moeten ze proberen om hierop te antwoorden.
MATERIALEN	
Keuze	➔ Aandachtspunt bij uitwerking
kamishibai prenten van het verhaal	De kleuters zitten in de kring terwijl de juf het verhaal 'Circus 1,2,3' voorleest a.d.h.v. de kamishibai. Na het verhaal stelt de juf vragen aan de kleuters en moeten ze proberen om hierop te antwoorden.

EXTRA DIFFERENTIATIEMOGELIJKHEDEN	
Mogelijkheden	uitwerking
Verhaal laten voorspellen	De juf leest de titel voor en de kleuters moeten voorspellen waarover het verhaal gaat.
Einde van het verhaal voorspellen	De juf leest het verhaal niet volledig voor. De kleuters moeten dan zeggen hoe het verhaal volgens hen zal aflopen. Als de kleuters gezegd hebben hoe ze denken dat het verhaal zal aflopen, leest de juf het einde van het verhaal voor. Zo komen de kleuters te weten of ze het juist hadden of niet.
Prenten van het verhaal in de juiste volgorde laten leggen.	Na het verhaal kunnen de kleuters de prenten van het verhaal in de juiste volgorde leggen terwijl ze het verhaal in eigen woorden vertellen.
OBSERVATIE EN BIJSTURING	
Aandachtspunten voor observatie	Ideeën voor bijsturing
Hebben de kleuters de verhaallijn gevolgd? Kunnen ze het verhaal in eigen woorden vertellen a.d.h.v. de prenten?	Vraagjes stellen tijdens het verhaal.
BRONNEN	
Leerplan OVSG Het boek 'Circus 1,2,3' van Guido Van Genechten	

Binnenkant lesvoorbereidingsformulier		
Wat wil ik bereiken?	Wat gaan we doen?	Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig?
Lesfasen en concrete doelstellingen	Lesverloop	Didactische aandachtspunten
Sfeerschepping	De juf zegt: 'Kijk eens wat ik heb meegebracht. Kennen jullie dat?' De kleuters antwoorden vrij. De juf zegt: 'Dat is een kamishibai. Hebben jullie daar al eens van gehoord?' De kleuters antwoorden vrij. De juf zegt: 'Weten jullie waarvoor dat dient?' De kleuters antwoorden vrij.	
		Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen

Slot	De juf zegt: 'Vond je het leuk om naar een verhaal te luisteren terwijl je zo grote prenten kon zien?' De kleuters antwoorden vrij. De juf zegt: 'Wat vond je van het verhaal? Vond je het moeilijk om te tellen?' De kleuters antwoorden vrij.	<u>Organisatie</u> De kleuters beantwoorden de vragen die de juf stelt.
-------------	--	--

Bijlage 2: vertellen a.d.h.v. een verteltafel

Activiteitenfiche	Doelgroep: P 1 2 3
Naam activiteit: Nederlands – verhaal vertellen a.d.h.v. een verteltafel: Tito tovenaar	Gepland op: 09/05/16 9u15-9u30

KERN LEERPLANDOELLEN		
<p>NL-SPR-TV-06-01 De kleuters kunnen een eenvoudig verhaal aan de hand van afbeeldingen in eigen woorden herformuleren nadat het door de leraar werd verteld.</p> <p>NL-LUI-TV-06.01 De kleuters kunnen eenvoudige vertellingen, voorgelezen verhalen, poppenkaststukken en voor hen bestemde toneelvoorstellingen begrijpen en beleven op een persoonlijke manier.</p> <p>NL-LUI-DV-D03.04.01 De leerlingen kunnen in fictionele teksten de verhaallijn volgen en begrijpen. Zij tonen dit op een actieve manier door te reageren met non-verbaal gedrag of verbaal gedrag (vragen stellen, het vervolg van het verhaal voorspellen, ...).</p>		
INHOUDSANALYSE		
Kennen	Kunnen	Attitude
	<p>De kleuters kunnen naar een verhaal luisteren/ kijken en de verhaallijn volgen. De kleuters kunnen het verhaal in eigen woorden vertellen en naspelen a.d.h.v. de verteltafel. De kleuters kunnen de vragen van de juf beantwoorden i.v.m. het verhaal.</p>	<p>De kleuters luisteren en kijken naar het verhaal en de verteltafel en zijn niet met andere dingen bezig zoals praten of prullen.</p>
WOORDEN EN BEGRIPPEN		
Functionele woordenschat	Themawoordenschat	
<p>toveren het circus assisteren geloven toverspreuk</p>	<p>Tito tovenaar</p>	
CONCRETE LESDOELLEN		
<p>NL-SPR-TV-06-01 De kleuters kunnen het verhaal in eigen woorden vertellen en naspelen a.d.h.v. de verteltafel.</p> <p>NL-LUI-TV-06.01 De kleuters genieten van een verhaal dat wordt verteld en wordt nagespeeld. Ze zijn enthousiast, stellen vragen,...</p> <p>NL-LUI-DV-D03.04.01 De kleuters volgen de verhaallijn en kunnen hierdoor de vragen van de juf beantwoorden i.v.m. het verhaal.</p>		

BEGINSITUATIEINFORMATIE	
Relevante kind- en groepsinformatie in functie van gekozen doelen	➔ Gevolgen van beginsituatie voor de betreffende activiteit i.f.v. het bereiken van de vooropgestelde doelen
De kleuters zijn vertrouwd met een verhaal dat wordt voorgelezen, maar ze hebben nog niet gewerkt met een verteltafel. De kleuters spreken en verstaan allemaal Nederlands.	De kleuters kunnen naar een verhaal luisteren en de verhaallijn volgen. De kleuters kunnen achteraf in eigen woorden vertellen waarover het verhaal ging. Omdat het voor de kleuters nieuw is zal de juf het verhaal een aantal keer moeten naspelen met de verteltafel. Op die manier leren de kleuters dit kennen en gaan ze het verhaal achteraf ook zelf kunnen naspelen en navertellen. De kleuters beantwoorden de vragen die de juf stelt i.v.m. het verhaal. De juf kan deze vragen achteraf stellen terwijl de kleuters in de kring zitten. De juf duidt een kleuter aan die mag vertellen.
GROEPERINGSVORM	
Keuze in het vet zetten	➔ Motivatie
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Grote groep ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (verplicht) ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (keuze) ✓ Kleine groep verplicht ✓ Kleine groep keuze 	Het verhaal wordt aan de hele klas verteld, na het onthaal en kalenders. De kleuters kunnen dan allemaal naar het verhaal luisteren en kijken terwijl de juf het naspeelt.
WERKVORM	
Keuze werkvorm	➔ Motivatie
Aanbiedende werkvorm: vertellen/ naspelen samenwerkingsvorm Klassikale activiteit	De kleuters zitten in de kring terwijl de juf het verhaal 'Tito tovenaer' vertelt en naspeelt a.d.h.v. de verteltafel. Na het verhaal worden er vragen gesteld over het verhaal en moeten de kleuters hierop proberen te antwoorden. Als de kleuters het verhaal enkele keren gezien en gehoord hebben, kunnen zij het zelf vertellen en naspelen.

MATERIALEN	
Keuze	Aandachtspunt bij uitwerking
vertelafel het boek 'Tito tovenaar' van Guido Van Genechten attributen om het verhaal na te spelen	De kleuters zitten in de kring terwijl de juf het verhaal 'Tito tovenaar' vertelt en naspeelt a.d.h.v. de vertelafel. Na het verhaal worden er vragen gesteld over het verhaal en moeten de kleuters hierop proberen te antwoorden. Als de kleuters het verhaal enkele keren gezien en gehoord hebben, kunnen zij het zelf vertellen en naspelen.
EXTRA DIFFERENTIATIEMOGELIJKHEDEN	
Mogelijkheden	uitwerking
Verhaal laten voorspellen Einde van het verhaal voorspellen Juf vertelt het verhaal terwijl de kleuters het naspelen a.d.h.v. de vertelafel.	De juf leest de titel voor en de kleuters moeten voorspellen waarover het verhaal gaat. De juf leest het verhaal niet volledig voor. De kleuters moeten dan zeggen hoe het verhaal volgens hen zal aflopen. Als de kleuters gezegd hebben hoe ze denken dat het verhaal zal aflopen, leest de juf het einde van het verhaal voor. Zo komen de kleuters te weten of ze het juist hadden of niet. Omdat de kleuters nog niet vertrouwd zijn met een vertelafel is het misschien moeilijk om het verhaal te vertellen en tegelijk na te spelen. De juf kan de kleuters hiermee helpen door het verhaal te vertellen terwijl enkele kleuters het verhaal naspelen. Op die manier kunnen de kleuters hiermee vertrouwd geraken.
OBSERVATIE EN BIJSTURING	
Aandachtspunten voor observatie	Ideeën voor bijsturing
Hebben de kleuters de verhaallijn gevolgd? Kunnen ze het verhaal in eigen woorden vertellen en naspelen a.d.h.v. de vertelafel?	Vraagjes stellen tijdens het verhaal, verhaal enkele keren naspelen en vertellen zodat de kleuters het voldoende gehoord en gezien hebben zodat ze het nadien zelf kunnen doen.
BRONNEN	
Leerplan OVSG Het boek 'Tito tovenaar' van Guido Van Genechten	

Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

Wat wil ik bereiken?	Wat gaan we doen?	Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig?
Lesfasen en concrete doelstellingen	Lesverloop	Didactische aandachtspunten
Sfeerschepping	De juf zegt: 'Kijk eens wat ik heb meegebracht. Wat is dat?' De kleuters zeggen: 'een boek' De juf zegt: 'Ja, inderdaad. Wat denken jullie dat ik ga doen?' De kleuters zeggen: 'Een verhaal voorlezen.' De juf zegt: 'Ja, heel goed! Maar kijk eens, wat staat hier nog in de kring?' De kleuters zeggen: 'Een tafel' De juf zegt: 'Waarom zou dat hier staan?' De kleuters antwoorden vrij. De juf zegt: 'Ik ga het verhaal vertellen terwijl ik dat hier ga naspelen.'	Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen

<p>Slot</p>	<p><i>Enkele kleuters spelen het verhaal na a.d.h.v. de verteltafel. Ze kunnen het verhaal zelf vertellen en naspelen of naspelen terwijl de juf het verhaal verteld. Afhankelijk van hoe goed de kleuters het verhaal kennen. De juf kan het eventueel ook nog een aantal keer voordoen.</i></p> <p>De juf zegt: 'Wat vonden jullie van het verhaal?'</p> <p>De kleuters antwoorden vrij.</p> <p>De juf zegt: 'Vond je het moeilijk om het verhaal na te spelen? Waarom wel/ niet?'</p> <p>De kleuters antwoorden vrij.</p> <p>Vond je het leuk om het verhaal na te spelen? Waarom wel/ niet?'</p> <p>De kleuters antwoorden vrij.</p>	<p><u>Organisatie</u></p> <p>De kleuters beantwoorden de vragen die de juf stelt.</p>
--------------------	--	---

Bijlage 3: muzisch beeldende verwerking - toverstaf maken

Activiteitenfiche	Doelgroep: P 1 2 3
Naam activiteit: MV- beeld: toverstaf maken	Gepland op: 09/05/16 – 10/05/16

KERN LEERPLANDOELLEN		
MV-BLD-OM-1.3 Kinderen genieten ervan met de materialen te exploreren.		
MV-BLD-OM-3.2 Kinderen kunnen uit een assortiment aan materialen en hulpmiddelen een bewuste keuze maken om een constructie op te zetten of een creatie te ontwerpen.		
INHOUDSANALYSE		
Kennen	Kunnen	Attitude
De kleuters kennen een toverstaf.	De kleuters kunnen experimenteren met de verschillende materialen: scheuren, afdrukken maken, tekenen, verven. De kleuters denken na over de materialen die ze willen gebruiken en maken hiermee een toverstaf. De kleuters kunnen de toverstaf tekenen, schilderen of maken met alternatieve materialen.	De kleuters hebben respect voor elkaar en voor de materialen. De kleuters kunnen het materiaal delen.
WOORDEN EN BEGRIPPEN		
Functionele woordenschat	Themawoordenschat	
tekenen verven afdrukken maken versiermaterialen alternatieve materialen	toverstaf magie	
CONCRETE LESDOELLEN		
MV-BLD-OM-1.3 De kleuters experimenteren met de verschillende materialen: scheuren, afdrukken maken, tekenen, verven enz.		
MV-BLD-OM-3.2 De kleuters denken na over de materialen die ze willen gebruiken en maken hiermee een toverstaf. Ze kunnen ervoor kiezen om dit te tekenen, te schilderen of te maken met alternatieve materialen.		

BEGINSITUATIEINFORMATIE	
Relevante kind- en groepsinformatie in functie van gekozen doelen	Gevolgen van beginsituatie voor de betreffende activiteit i.f.v. het bereiken van de vooropgestelde doelen
<p>De kleuters spreken en verstaan allemaal Nederlands.</p> <p>Storm staat op bepaalde vlakken een beetje achter (hij kent bv. de hoofdkleuren niet).</p> <p>De kleuters hebben naar een verhaal geluisterd van Tito tovenaars. Ze weten wat een toverstaf is en hoe het eruit ziet.</p>	<p>De kleuters begrijpen de juf wanneer ze de opdracht uitlegt. Daarom kan de opdracht aan de hele klas gegeven worden. Daarna komen de kleuters in kleine groepjes naar de juf om deze activiteit te doen. De andere kleuters spelen ondertussen in de hoeken.</p> <p>Storm heeft misschien extra begeleiding nodig bij het maken van een toverstaf. Ik begeleid deze activiteit met alle kleuters, maar kan op het moment zelf Storm extra begeleiden terwijl de kleuters zelfstandig bezig zijn met het maken van hun toverstaf. Als de kleuters hun toverstaf ergens moeten leggen om te drogen, moet ik goed kijken waar Storm zijn tekening legt want soms weet hij het zelf niet meer.</p> <p>De kleuters kunnen zelf kiezen hoe ze hun toverstaf maken en hoe hij eruit ziet. De juf moet wel verschillende voorbeelden tonen aan de kleuters zodat ze gericht kunnen zoeken naar wat ze willen maken. Anders is de kans groot dat ze maar heel snel een toverstaf gaan tekenen zonder hiervoor versiermaterialen e.d. te gebruiken.</p>
GROEPERINGSVORM	
Keuze in het vet zetten	Motivatie
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Grote groep ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (verplicht) ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (keuze) ✓ Kleine groep verplicht ✓ Kleine groep keuze ✓ ... 	De activiteit wordt eerst aan alle kleuters uitgelegd terwijl ze rond de beeldtafel staan. Daarna kunnen de kleuters individueel aan de slag gaan in kleine groepjes terwijl de juf deze activiteit begeleidt. De andere kleuters spelen ondertussen in de hoeken en daarna wordt er gewisseld.
WERKVORM	
Keuze werkvorm	Motivatie
Aanbiedende werkvorm: demonstreren Zelfstandig werk	De juf legt de opdracht eerst uit en demonstreert hoe de kleuters dat kunnen doen. Daarna gaan de kleuters zelfstandig aan de slag in kleine groepjes.

MATERIALEN	
Keuze	Aandachtspunt bij uitwerking
zwart papier, gekleurd papier, verf, kleurpotloden, verf, versiermaterialen (glitters), scheurblaadjes, keukenrolletjes	De kleuters maken een toverstaf en kunnen zelf kiezen hoe ze hun toverstaf maken. ze kunnen een toverstaf maken op papier, door het te tekenen of te verven en dan verder te versieren met glitters of ze kunnen een toverstaf maken met alternatieve materialen. Ze kunnen dan bv. een keukenrolletje nemen dat ze dan gaan verven en verder versieren zodat het eruit ziet als een toverstaf.
EXTRA DIFFERENTIATIEMOGELIJKHEDEN	
Mogelijkheden	uitwerking
Extra instructie/ begeleiding geven	De kleuters die niet begrijpen wat de bedoeling is of het wat moeilijk hebben met het maken van hun toverstaf, kan je extra uitleg geven. Je kan het voordoen of samen met hen maken. Zo wordt er meer tijd gemaakt voor deze kleuter en gaat het wel lukken.
Kleuters laten experimenteren	Je kan de kleuters zelf eerst laten experimenteren met de verf en laten ontdekken wat ze allemaal kunnen tekenen of welke afdrukken ze kunnen maken. Deze techniek kunnen ze dan ook nog gebruiken bij hun toverstaf. Dit toont dan aan dat de toverstaf magisch is.
OBSERVATIE EN BIJSTURING	
Aandachtspunten voor observatie	Ideeën voor bijsturing
Kunnen de kleuters zelf nadenken over de manier waarop ze hun toverstaf willen maken?	De juf toont verschillende voorbeelden aan de kleuters zodat ze een beter idee hebben van wat ze allemaal kunnen maken.
BRONNEN	
Leerplan OVSG Pinterest	

Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

Wat wil ik bereiken?	Wat gaan we doen?	Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig?
Lesfasen en concrete doelstellingen	Lesverloop	Didactische aandachtspunten
<p>Lesfase 1: sfeerschepping</p> <p>Lesfase 2: aanbieden van het materiaal en demonstratie van de techniek</p>	<p><i>Alle materialen liggen op tafel en de kleuters komen rond de beeldtafel staan. Er wordt besproken wat er allemaal op tafel ligt.</i></p> <p><i>De juf zegt wat de bedoeling is en doet voor wat de kleuters kunnen maken. Ze laat ook enkele voorbeelden zien van hoe de kleuters een toverstaf kunnen maken. De kleuters kunnen dan zelf kiezen op welke manier ze aan de slag gaan.</i></p>	<p>Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen</p>

<p>Lesfase 3: verdelen in groepjes</p> <p>Lesfase 4: de werkfase</p> <p>MV-BLD-OM-1.3 De kleuters experimenteren met de verschillende materialen: scheuren, afdrukken maken, tekenen, verven enz.</p> <p>MV-BLD-OM-3.2 De kleuters denken na over de materialen die ze willen gebruiken en maken hiermee een toverstaf. Ze kunnen ervoor kiezen om dit te tekenen, te schilderen of te maken met alternatieve materialen.</p> <p>Lesfase 5: evaluatie en het bespreken van de werkjes</p>	<p><i>De juf duidt 4 kleuters aan die mogen beginnen aan het maken van hun toverstaf.</i></p> <p><i>De kleuters makken hun toverstaf. De andere kleuters spelen ondertussen in de hoeken. Daarna wordt er gewisseld zodat iedereen aan de beurt kan komen.</i></p> <p><i>Als de kleuters klaar zijn met het maken van hun toverstaf, worden deze samen met de juf besproken. Mogelijke vragen van de juf:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Hebben jullie allemaal dezelfde toverstaf gemaakt?</i> - <i>Zijn er kindjes die hun toverstaf geschilderd hebben?</i> - <i>Zijn er kindjes die hun toverstaf getekend hebben?</i> - <i>Heeft er ook iemand een toverstaf gemaakt van een keukenrolletje? Hoe heb je dat gedaan?</i> - ... 	<p><u>Organisatie</u></p> <p>De kleuters maken een toverstaf en kunnen zelf kiezen hoe ze hun toverstaf maken. ze kunnen een toverstaf maken op papier, door het te tekenen of te verven en dan verder te versieren met glitters of ze kunnen een toverstaf maken met alternatieve materialen. Ze kunnen dan bv. een keukenrolletje of een leeg flesje water nemen dat ze dan gaan verven en verder versieren zodat het eruit ziet als een toverstaf.</p> <p><u>Materialen</u></p> <p>zwart papier, gekleurd papier, verf, kleurpotloden, verf, versiermaterialen (glitters), scheurblaadjes, lege flesjes water, keukenrolletjes</p>
--	--	--

Bijlage 4: interactief voorlezen

Activiteitenfiche	Doelgroep: P 1 2 3
Naam activiteit: Nederlands – interactief voorlezen: Wiebe is verliefd	Gepland op: 12/05/16 9u15-9u30

KERN LEERPLANDOELLEN		
NL-SPR-TV-06-01 De kleuters kunnen een eenvoudig verhaal aan de hand van afbeeldingen in eigen woorden herformuleren nadat het door de leraar werd verteld.		
NL-LUI-TV-06.01 De kleuters kunnen eenvoudige vertellingen, voorgelezen verhalen, poppenkaststukken en voor hen bestemde toneelvoorstellingen begrijpen en beleven op een persoonlijke manier.		
NL-LUI-DV-D03.04.01 De leerlingen kunnen in fictionele teksten de verhaallijn volgen en begrijpen. Zij tonen dit op een actieve manier door te reageren met non-verbaal gedrag of verbaal gedrag (vragen stellen, het vervolg van het verhaal voorspellen, ...).		
INHOUDSANALYSE		
Kennen	Kunnen	Attitude
	De kleuters kunnen naar een verhaal luisteren en de verhaallijn volgen. De kleuters kunnen het verhaal in eigen woorden vertellen a.d.h.v. de prenten uit het boek. De kleuters kunnen de vragen van de juf beantwoorden i.v.m. het verhaal.	De kleuters luisteren naar het verhaal en zijn niet met andere dingen bezig zoals praten of prullen.
WOORDEN EN BEGRIPPEN		
Functionele woordenschat	Themawoordenschat	
balkon carnavalbal genieten zichtbaar wegrennen duiken prins		
CONCRETE LESDOELLEN		
NL-SPR-TV-06-01 De kleuters kunnen het verhaal in eigen woorden vertellen.		
NL-LUI-TV-06.01 De kleuters genieten van een verhaal dat wordt voorgelezen. Ze zijn enthousiast, stellen vragen,...		
NL-LUI-DV-D03.04.01 De kleuters volgen de verhaallijn en kunnen hierdoor de vragen van de juf beantwoorden i.v.m. het verhaal.		

BEGINSITUATIEINFORMATIE	
Relevante kind- en groepsinformatie in functie van gekozen doelen	Gevolgen van beginsituatie voor de betreffende activiteit i.f.v. het bereiken van de vooropgestelde doelen
De kleuters zijn vertrouwd met een verhaal dat wordt voorgelezen. De kleuters spreken en verstaan allemaal Nederlands.	De kleuters kunnen naar een verhaal luisteren en de verhaallijn volgen. De kleuters kunnen achteraf in eigen woorden vertellen waarover het verhaal ging. Bij het interactief voorlezen is het belangrijk om interactie te creëren tussen de kleuters en de leerkracht. Je kan hiervoor zorgen door vragen te stellen tijdens het verhaal zodat de kleuters mee kunnen nadenken over wat er allemaal gaat gebeuren in het verhaal. De kleuters beantwoorden de vragen die de juf stelt i.v.m. het verhaal. De juf kan deze vragen achteraf stellen terwijl de kleuters in de kring zitten. De juf duidt een kleuter aan die mag vertellen.
GROEPERINGSVORM	
Keuze in het vet zetten	Motivatie
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Grote groep ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (verplicht) ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (keuze) ✓ Kleine groep verplicht ✓ Kleine groep keuze ✓ ... 	Het verhaal wordt aan de hele klas voorgelezen na het onthaal en kalenders.
WERKVORM	
Keuze werkvorm	Motivatie
Aanbiedende werkvorm: vertellen Klassikale activiteit	De kleuters zitten in de kring terwijl de juf het verhaal 'Wiebe is verliefd?' voorleest. Zowel tijdens als na het verhaal stelt de juf vragen aan de kleuters en moeten ze proberen om hierop te antwoorden.
MATERIALEN	
Keuze	Aandachtspunt bij uitwerking
Het boek 'Wiebe is verliefd' van Ruth Wielockx	De kleuters zitten in de kring terwijl de juf het verhaal 'Wiebe is verliefd?' voorleest. Zowel tijdens als na het verhaal stelt de juf vragen aan de kleuters en moeten ze proberen om hierop te antwoorden.

EXTRA DIFFERENTIATIEMOGELIJKHEDEN	
Mogelijkheden	uitwerking
Verhaal laten voorspellen Einde van het verhaal voorspellen	De juf leest de titel voor en de kleuters moeten voorspellen waarover het verhaal gaat. De juf leest het verhaal niet volledig voor. De kleuters moeten dan zeggen hoe het verhaal volgens hen zal aflopen. Als de kleuters gezegd hebben hoe ze denken dat het verhaal zal aflopen, leest de juf het einde van het verhaal voor. Zo komen de kleuters te weten of ze het juist hadden of niet.
OBSERVATIE EN BIJSTURING	
Aandachtspunten voor observatie	Ideeën voor bijsturing
Hebben de kleuters de verhaallijn gevolgd? Kunnen ze het verhaal in eigen woorden vertellen a.d.h.v. de prenten?	Vraagjes stellen tijdens het verhaal.
BRONNEN	
Leerplan OVSG Het boek 'Wiebe is verliefd' van Ruth Wielockx	

Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

Wat wil ik bereiken?	Wat gaan we doen?	Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig?
Lesfasen en concrete doelstellingen	Lesverloop	Didactische aandachtspunten
Sfeerschepping	De juf zegt: 'Kijk eens wat ik heb meegebracht. Wat is dat?' De kleuters zeggen: 'een boek' De juf zegt: 'Ja, inderdaad. Wat denken jullie dat ik ga doen?' De kleuters zeggen: 'Een verhaal voorlezen.' De juf zegt: 'Ja, heel goed!'	
		Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen

<p>NL-LUI-DV-D03.04.01 De kleuters volgen de verhaallijn en kunnen hierdoor de vragen van de juf beantwoorden i.v.m. het verhaal.</p> <p>Slot</p>	<p>De juf zegt: 'Hoe komt het dat Flanel in het water was gevallen?'</p> <p>De kleuters zeggen: 'Omdat Flanel Wiebe wou gaan zoeken en toen is ze in het water gevallen. Maar Wiebe heeft haar gered en ze leefden nog lang en gelukkig!'</p> <p>De juf zegt: 'Wat vonden jullie van het verhaal?'</p> <p>De kleuters antwoorden vrij.</p> <p>De juf zegt: 'Vond je het een mooi verhaal? Waarom wel/ niet?'</p> <p>De kleuters antwoorden vrij.</p>	<p><u>Organisatie</u></p> <p>De kleuters beantwoorden de vragen die de juf stelt.</p>
--	--	---

Bijlage 5: muzisch beeldende verwerking - werken met natuurklei

Activiteitenfiche	Doelgroep: P 1 2 3
Naam activiteit: MV- beeld: werken met natuurklei	Gepland op: 12/05/16 – 13/05/16

KERN LEERPLANDOELLEN		
MV-BLD-OM-1.3 Kinderen genieten ervan met de materialen te exploreren.		
MV-BLD-OM-1.5 Kinderen ervaren, ontdekken de eigenschappen en kenmerken van de verschillende soorten materialen en hulpmiddelen.		
WO-NAT-01.03 De leerlingen tonen een explorerende en experimentele aanpak om meer te weten te komen over de natuur en het milieu.		
INHOUDSANALYSE		
Kennen	Kunnen	Attitude
De kleuters ontdekken de eigenschappen van klei: je kan afdrukken maken in klei, klei is vochtig, klei ruikt naar modder, klei droogt, van klei kan je modder maken, klei kan barsten, van klei krijg je vieze handen.	De kleuters kunnen experimenteren met de klei: afdrukken maken, een bolletje/ worstje rollen, platdrukken, figuurtjes maken.	De kleuters hebben respect voor elkaar en voor de materialen. De kleuters kunnen het materiaal met elkaar delen.
WOORDEN EN BEGRIPPEN		
Functionele woordenschat		Themawoordenschat
kned een schort afdrukken maken duwen worstje/ bolletje rollen pladrukken		natuurklei
CONCRETE LESDOELLEN		
MV-BLD-OM-1.3 De kleuters genieten ervan om met klei te experimenteren (afdrukken maken, bolletje rollen, worstje rollen, platdrukken, figuurtjes maken).		
MV-BLD-OM-1.5 De kleuters ontdekken de eigenschappen van klei: je kan afdrukken maken in klei, klei is vochtig, klei ruikt naar modder, klei droogt, van klei kan je modder maken (slib = lijm), klei kan barsten, van klei krijg je vieze handen,...		
WO-NAT-01.03 De kleuters experimenteren met natuurklei en ontdekken de typische eigenschappen van klei: je kan afdrukken maken in klei, klei is vochtig, klei ruikt naar modder, van klei kan je modder maken, klei kan barsten, van klei krijg je vieze handen,...		

BEGINSITUATIEINFORMATIE	
Relevante kind- en groepsinformatie in functie van gekozen doelen	➔ Gevolgen van beginsituatie voor de betreffende activiteit i.f.v. het bereiken van de vooropgestelde doelen
<p>De kleuters spreken en verstaan Nederlands.</p> <p>De kleuters hebben nog niet gewerkt met natuurklei, maar wel met plasticine en zoutdeeg.</p> <p>De kleuters hebben al afdrukken gemaakt in plasticine en zoutdeeg en kunnen de klei kneden.</p>	<p>De kleuters begrijpen de juf wanneer ze de opdracht uitlegt. De opdracht kan aan de hele klas tegelijk gegeven worden. Daarna komen de kleuters in kleine groepjes naar de juf om deze activiteit te doen. De andere kleuters spelen ondertussen in de hoeken.</p> <p>Voor de kleuters is het nieuw om met natuurklei te werken. Daarom is het belangrijk dat de juf ze voldoende laat experimenteren. Natuurklei is harder dan plasticine en zoutdeeg en door te experimenteren kunnen ze dat ervaren.</p> <p>De kleuters weten hoe ze moeten kneden en hoe ze afdrukken kunnen maken. Als de kleuters voldoende geëxperimenteerd hebben, kan de juf gerichte opdrachten geven aan de kleuters zodat ze iets kunnen maken waarbij ze denken aan verliefd zijn.</p>
GROEPERINGSVORM	
Keuze in het vet zetten	➔ Motivatie
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Grote groep ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (verplicht) ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (keuze) ✓ Kleine groep verplicht ✓ Kleine groep keuze ✓ ... 	De kleuters gaan allemaal rond de beeldtafel staan wanneer de materialen klaar staan. De juf zegt kort wat we gaan doen en daarna mogen er 4 kleuters aan de beeldtafel blijven terwijl de andere kleuters in de hoeken gaan. Als deze kleuters klaar zijn, wordt er gewisseld zodat alle kleuters aan de beurt komen.
WERKVORM	
Keuze werkvorm	➔ Motivatie
Aanbiedende werkvorm: demonstreren Zelfstandig werk	De juf legt de opdracht eerst uit en demonstreert hoe de kleuters dat kunnen doen. Daarna gaan de kleuters zelfstandig aan de slag in kleine groepjes.

MATERIALEN	
Keuze	Aandachtspunt bij uitwerking
Natuurklei Kom met lauw water (handen wassen) Bekertjes met koud water (slib maken) Schort Krantenpapier materialen om afdrukken e.d. te maken	De kleuters moeten een schort aandoen wanneer ze werken met natuurklei. Er staan bekertjes met koud water op de tafel. Ze kunnen dit gebruiken om slib te maken. Ze moeten voorzichtig zijn dat ze de bekers niet omstoten. In de wasbak staat 1 kom met lauw water waar de kleuters hun handen kunnen wassen. Achteraf wordt dit water buiten weg gedaan. De tafels zijn afgedekt met krantenpapier.
EXTRA DIFFERENTIATIEMOGELIJKHEDEN	
Mogelijkheden	uitwerking
Werken in groepjes van 2 kleuters. Werken in groepjes van 6 kleuters.	Deze kleuters kan je extra begeleiden wanneer ze nog niet goed kunnen kneden. Je kan het dan samen met hen doen. Als de kleuters dit snel onder de knie hebben en weinig of geen begeleiding nodig hebben, kan je de activiteit met 6 kleuters doen.
OBSERVATIE EN BIJSTURING	
Aandachtspunten voor observatie	Ideeën voor bijsturing
Kunnen de kleuters iets maken dat te maken heeft met verliefd zijn?	Zelf voorbeelden maken zodat de kleuters ideeën kunnen opdoen.
BRONNEN	
Leerplan OVSG Les beeld – mevrouw Peeters	

Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

Wat wil ik bereiken?	Wat gaan we doen?	Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig?
Lesfasen en concrete doelstellingen	Lesverloop	Didactische aandachtspunten
<p>Lesfase 1: sfeerschepping</p> <p>Lesfase 2: aanbieden van het materiaal en demonstratie van de techniek</p>	<p><i>Alle materialen liggen op tafel en de kleuters komen rond de beeldtafel staan. Er wordt besproken wat er allemaal op tafel ligt.</i></p> <p><i>De juf zegt wat de bedoeling is en doet voor hoe de kleuters met de natuurklei aan de slag kunnen gaan.</i></p>	<p>Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen</p>

<p>Lesfase 3: verdelen in groepjes</p> <p>Lesfase 4: de werkfase</p> <p>MV-BLD-OM-1.3 De kleuters genieten ervan om met klei te experimenteren (afdrukken maken, bolletje rollen, worstje rollen, platdrukken, figuurtjes maken).</p> <p>MV-BLD-OM-1.5/ WO-NAT-01.03 De kleuters ontdekken de eigenschappen van klei: je kan afdrukken maken in klei, klei is vochtig, klei ruikt naar modder, klei droogt, van klei kan je modder maken (slib = lijm), klei kan barsten, van klei krijg je vieze handen,...</p> <p>Lesfase 5: evaluatie en het bespreken van de werkjes</p>	<p><i>De juf duidt 4 kleuters aan die mogen beginnen met de natuurklei.</i></p> <p><i>De kleuters maken iets uit natuurklei dat te maken heeft met verliefdheid. Ze mogen zelf kiezen wat ze hiermee maken. De andere kleuters spelen ondertussen in de hoeken. Daarna wordt er gewisseld zodat iedereen aan de beurt kan komen.</i></p> <p><i>Als de kleuters klaar zijn met het maken van iets uit natuurklei, worden deze werkjes samen met de juf besproken. Mogelijke vragen van de juf:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Waar denken jullie aan bij verliefdheid?</i> - <i>Wat hebben jullie gemaakt?</i> - <i>Zijn er kindjes die hetzelfde gemaakt hebben? Wat dan?</i> - <i>Hoe hebben jullie dat gemaakt?</i> - ... 	<p><u>Organisatie</u></p> <p>Alle materialen staan op de beeldtafel. De kleuters komen allemaal rond de beeldtafel staan zodat de juf kan uitleggen en voordoen wat de bedoeling is. Daarna gaan de kleuters in groepjes van 4 aan de slag. Het is de bedoeling dat ze iets gaan maken uit natuurklei dat hen doet denken aan verliefdheid. Achteraf worden deze werkjes samen met de juf besproken.</p> <p><u>Materialen</u></p> <p>Natuurklei, bekertje met water, lauwater, schort, materialen om afdrukken e.d. te maken.</p>
---	---	--

Bijlage 6: vertelpantomime

Activiteitenfiche	Doelgroep: P 1 2 3
Naam activiteit: Nederlands – vertelpantomime: op ontdekking	Gepland op: 13/05/16 9u15-9u30

KERN LEERPLANDOELLEN		
NL-SPR-TV-06-01 De kleuters kunnen een eenvoudig verhaal aan de hand van afbeeldingen in eigen woorden herformuleren nadat het door de leraar werd verteld.		
NL-LUI-TV-06.01 De kleuters kunnen eenvoudige vertellingen, voorgelezen verhalen, poppenkaststukken en voor hen bestemde toneelvoorstellingen begrijpen en beleven op een persoonlijke manier.		
NL-LUI-DV-D03.04.01 De leerlingen kunnen in fictionele teksten de verhaallijn volgen en begrijpen. Zij tonen dit op een actieve manier door te reageren met non-verbaal gedrag of verbaal gedrag (vragen stellen, het vervolg van het verhaal voorspellen, ...).		
INHOUDSANALYSE		
Kennen	Kunnen	Attitude
	De kleuters kunnen naar een verhaal luisteren en de verhaallijn volgen. De kleuters kunnen het verhaal in eigen woorden vertellen en naspelen. De kleuters kunnen de vragen van de juf beantwoorden i.v.m. het verhaal.	De kleuters luisteren naar het verhaal en zijn niet met andere dingen bezig zoals praten of prullen.
WOORDEN EN BEGRIPPEN		
Functionele woordenschat	Themawoordenschat	
buiten mistig de wereld reusachtig gewei grommen een sousafoon		
CONCRETE LESDOELLEN		
NL-SPR-TV-06-01 De kleuters kunnen het verhaal in eigen woorden vertellen en naspelen.		
NL-LUI-TV-06.01 De kleuters genieten van een verhaal dat wordt voorgelezen. Ze zijn enthousiast, stellen vragen,...		
NL-LUI-DV-D03.04.01 De kleuters volgen de verhaallijn en kunnen hierdoor de vragen van de juf beantwoorden i.v.m. het verhaal.		

BEGINSITUATIEINFORMATIE	
<p>Relevante kind- en groepsinformatie in functie van gekozen doelen</p>	<p>Gevolgen van beginsituatie voor de betreffende activiteit i.f.v. het bereiken van de vooropgestelde doelen</p>
<p>De kleuters zijn vertrouwd met een verhaal dat wordt voorgelezen.</p> <p>De kleuters hebben het verhaal al nagespeeld met een verteltafel, maar ze hebben nog niet kennism gemaakt met een vertelpantomime.</p> <p>De kleuters spreken en verstaan allemaal Nederlands.</p>	<p>De kleuters kunnen naar een verhaal luisteren en de verhaallijn volgen. De kleuters kunnen achteraf in eigen woorden vertellen waarover het verhaal ging.</p> <p>De kleuters weten dat ze een verhaal met attributen kunnen naspelen nadat de juf het verteld heeft. Bij de vertelpantomime moeten de kleuters het verhaal zelf naspelen terwijl de juf het verhaal voorleest. Het is belangrijk dat de kleuters hierbij voldoende begeleiding krijgen zodat ze dit durven. De juf leest het verhaal stuk voor stuk voor zodat de kleuters de kans krijgen om het uit te beelden. Eerst wordt het verhaal volledig voorgelezen zodat iedereen al eens naar het verhaal kan luisteren. In het begin van de week hebben de kleuters al kennism gemaakt met een pantomimespel bij drama dus ze weten hoe ze iets kunnen uitbeelden.</p> <p>De kleuters beantwoorden de vragen die de juf stelt i.v.m. het verhaal. De juf kan deze vragen achteraf stellen terwijl de kleuters in de kring zitten. De juf duidt een kleuter aan die mag vertellen.</p>
GROEPERINGSVORM	
<p>Keuze in het vet zetten</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Grote groep ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (verplicht) ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (keuze) ✓ Kleine groep verplicht ✓ Kleine groep keuze ✓ ... 	<p>Motivatie</p> <p>Het verhaal wordt aan de hele klas voorgelezen, net na het onthaal en kalenders.</p>

WERKVORM	
Keuze werkvorm	Motivatie
Aanbiedende werkvorm: vertellen samenwerkingsvorm klassikale activiteit	De kleuters zitten in de kring terwijl de juf het verhaal 'Op ontdekking' voorleest. Nadat de juf het verhaal heeft voorgelezen stelt ze vragen aan de kleuters i.v.m. het verhaal en moeten zij hierop proberen te antwoorden. De kleuters kunnen het verhaal nu naspelen terwijl de juf het verhaal nogmaals voorleest. Hiervoor moeten ze samenwerken.
MATERIALEN	
Keuze	Aandachtspunt bij uitwerking
het prentenboek 'Op ontdekking'	De kleuters zitten in de kring terwijl de juf het verhaal 'Op ontdekking' voorleest. Nadat de juf het verhaal heeft voorgelezen stelt ze vragen aan de kleuters i.v.m. het verhaal en moeten zij hierop proberen te antwoorden. De kleuters kunnen het verhaal nu naspelen terwijl de juf het verhaal nogmaals voorleest. Hiervoor moeten ze samenwerken.
EXTRA DIFFERENTIATIEMOGELIJKHEDEN	
Mogelijkheden	uitwerking
Verhaal laten voorspellen Einde van het verhaal voorspellen 1 kleuter vertelt het verhaal in eigen woorden terwijl enkele kleuters het verhaal naspelen.	De juf leest de titel voor en de kleuters moeten voorspellen waarover het verhaal gaat. De juf leest het verhaal niet volledig voor. De kleuters moeten dan zeggen hoe het verhaal volgens hen zal aflopen. Als de kleuters gezegd hebben hoe ze denken dat het verhaal zal aflopen, leest de juf het einde van het verhaal voor. Zo komen de kleuters te weten of ze het juist hadden of niet. 1 kleuter vertelt het verhaal in eigen woorden a.d.h.v. de prenten van het boek en enkele kleuters mogen dit verhaal dan naspelen.

OBSERVATIE EN BIJSTURING	
Aandachtspunten voor observatie	Ideeën voor bijsturing
Hebben de kleuters de verhaallijn gevolgd? Kunnen ze het verhaal in eigen woorden vertellen en uitbeelden?	Vraagjes stellen tijdens het verhaal, verhaal enkele keren voorlezen zodat de kleuters het voldoende gehoord hebben zodat ze het kunnen uitbeelden.
BRONNEN	
Leerplan OVSG Het boek 'Op ontdekking' van Marc van de Griendt	

Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

Wat wil ik bereiken?	Wat gaan we doen?	Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig?
Lesfasen en concrete doelstellingen	Lesverloop	Didactische aandachtspunten
Sfeerschepping	De juf zegt: 'Kijk eens wat ik heb meegebracht. Wat is dat?' De kleuters zeggen: 'een boek' De juf zegt: 'Ja, inderdaad. Wat denken jullie dat ik ga doen?' De kleuters zeggen: 'Een verhaal voorlezen.' De juf zegt: 'Ja, heel goed!'	
		Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen

<p>Slot</p>	<p>De juf zegt: 'Wat vonden jullie van het verhaal?' De kleuters antwoorden vrij. De juf zegt: 'Vond je het leuk om het verhaal na te spelen? Waarom wel/niet?' De kleuters antwoorden vrij. De juf zegt: 'Vond je het moeilijk om het verhaal na te spelen? Waarom wel/niet?' De kleuters antwoorden vrij.</p>	<p><u>Organisatie</u> De kleuters beantwoorden de vragen die de juf stelt.</p>
--------------------	---	--

Bijlage 7: voorlezen a.d.h.v. uitvergrootte prenten

Activiteitenfiche

Doelgroep: P 1 **2 3**

Naam activiteit: Nederlands – verhaal vertellen a.d.h.v.

uitvergrootte prenten: lampje aan, lampje uit

Gepland op: 12/05/16 14u45-15u00

KERN LEERPLANDOELLEN

NL-SPR-TV-06-01 De kleuters kunnen een eenvoudig verhaal aan de hand van afbeeldingen in eigen woorden herformuleren nadat het door de leraar werd verteld.

NL-LUI-TV-06.01 De kleuters kunnen eenvoudige vertellingen, voorgelezen verhalen, poppenkaststukken en voor hen bestemde toneelvoorstellingen begrijpen en beleven op een persoonlijke manier.

NL-LUI-DV-D03.04.01 De leerlingen kunnen in fictionele teksten de verhaallijn volgen en begrijpen. Zij tonen dit op een actieve manier door te reageren met non-verbaal gedrag of verbaal gedrag (vragen stellen, het vervolg van het verhaal voorspellen, ...).

INHOUDSANALYSE

Kennen	Kunnen	Attitude
	De kleuters kunnen naar een verhaal luisteren en de verhaallijn volgen. De kleuters kunnen het verhaal in eigen woorden vertellen a.d.h.v. de uitvergrootte prenten. De kleuters kunnen de vragen van de juf beantwoorden i.v.m. het verhaal.	De kleuters luisteren naar het verhaal en zijn niet met andere dingen bezig zoals praten of prullen.

WOORDEN EN BEGRIPPEN

Functionele woordenschat	Themawoordenschat
aan/ uit bang maken een zaklamp dromen schaduwen	

CONCRETE LESDOELLEN

NL-SPR-TV-06-01 De kleuters kunnen het verhaal in eigen woorden vertellen a.d.h.v. de uitvergrootte prenten.

NL-LUI-TV-06.01 De kleuters genieten van een verhaal dat wordt voorgelezen. Ze zijn enthousiast, stellen vragen,...

NL-LUI-DV-D03.04.01 De kleuters volgen de verhaallijn en kunnen hierdoor de vragen van de juf beantwoorden i.v.m. het verhaal.

BEGINSITUATIEINFORMATIE	
Relevante kind- en groepsinformatie in functie van gekozen doelen	➔ Gevolgen van beginsituatie voor de betreffende activiteit i.f.v. het bereiken van de vooropgestelde doelen
<p>De kleuters zijn vertrouwd met een verhaal dat wordt voorgelezen, maar nog niet aan de hand van uitvergrootte prenten.</p> <p>De kleuters spreken en verstaan allemaal Nederlands.</p>	<p>De kleuters kunnen naar een verhaal luisteren en de verhaallijn volgen. De kleuters kunnen achteraf in eigen woorden vertellen waarover het verhaal ging. Bij het verhaal vertellen is het belangrijk dat de juf het verhaal met heel veel expressie vertelt en niet gewoon zegt wat er op de prenten staat. De kleuters moeten het verhaal volgen en geprikkeld zijn door nieuwsgierigheid.</p> <p>De kleuters beantwoorden de vragen die de juf stelt i.v.m. het verhaal. De juf kan deze vragen achteraf stellen terwijl de kleuters in de kring zitten. De juf duidt een kleuter aan die mag vertellen.</p>
GROEPERINGSVORM	
Keuze in het vet zetten	Motivatie
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Grote groep ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (verplicht) ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (keuze) ✓ Kleine groep verplicht ✓ Kleine groep keuze ✓ ... 	Het verhaal wordt aan de hele klas verteld, net voor ze naar huis gaan.
WERKVORM	
Keuze werkvorm	Motivatie
<p>Aanbiedende werkvorm: vertellen</p> <p>Klassikale activiteit</p>	De kleuters zitten in de kring terwijl de juf het verhaal 'Lampje aan, lampje uit' vertelt a.d.h.v. uitvergrootte prenten. Na het verhaal stelt de juf vragen aan de kleuters en moeten ze proberen om hierop te antwoorden.

MATERIALEN	
Keuze	Aandachtspunt bij uitwerking
Uitvergrootte prenten Het boek 'Lampje aan, lampje uit'	De kleuters zitten in de kring terwijl de juf het verhaal 'Lampje aan, lampje uit' vertelt a.d.h.v. uitvergrootte prenten. Na het verhaal stelt de juf vragen aan de kleuters en moeten ze proberen om hierop te antwoorden. De kleuters kunnen het verhaal in eigen woorden vertellen a.d.h.v. de uitvergrootte prenten.
EXTRA DIFFERENTIATIEMOGELIJKHEDEN	
Mogelijkheden	uitwerking
Verhaal laten voorspellen Einde van het verhaal voorspellen Prenten van het verhaal in de juiste volgorde laten leggen.	De juf leest de titel voor en de kleuters moeten voorspellen waarover het verhaal gaat. De juf leest het verhaal niet volledig voor. De kleuters moeten dan zeggen hoe het verhaal volgens hen zal aflopen. Als de kleuters gezegd hebben hoe ze denken dat het verhaal zal aflopen, leest de juf het einde van het verhaal voor. Zo komen de kleuters te weten of ze het juist hadden of niet. Na het verhaal kunnen de kleuters de prenten van het verhaal in de juiste volgorde leggen terwijl ze het verhaal in eigen woorden vertellen.
OBSERVATIE EN BIJSTURING	
Aandachtspunten voor observatie	Ideeën voor bijsturing
Hebben de kleuters de verhaallijn gevolgd? Kunnen ze het verhaal in eigen woorden vertellen a.d.h.v. de prenten?	Vraagjes stellen tijdens het verhaal.
BRONNEN	
Leerplan OVSG Het boek 'Lampje aan, lampje uit' van Thierry Robberecht en Parastou Haghi	

Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

Wat wil ik bereiken?	Wat gaan we doen?	Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig?
Lesfasen en concrete doelstellingen	Lesverloop	Didactische aandachtspunten
Sfeerschepping	De juf zegt: 'Kijk eens wat ik heb meegebracht. Wat is dat?' De kleuters zeggen: 'Dat zijn grote prenten' De juf zegt: 'Ja, inderdaad. Wat denken jullie dat ik ga doen?' De kleuters zeggen: 'Een verhaal voorlezen.' De juf zegt: 'Ja, heel goed!'	
		Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen

Bijlage 8: themagesprek M.C. Escher

Activiteitenfiche	Doelgroep: P 1 2 3
Naam activiteit: Nederlands: themagesprek - Maurits Escher	Gepland op: 28/04/16 9u15-9u30

KERN LEERPLANDOELLEN		
NL-SPR-TV-04-01 Kleuters kunnen een eenvoudige beschrijving geven van wat ze zien, voelen, horen ... als er hen om gevraagd wordt.		
MV-BLD-OM-1.7 Kinderen ontdekken beeldelementen.		
INHOUDSANALYSE		
Kennen	Kunnen	Attitude
	De kleuters kijken naar de kunstwerken van Escher en zeggen wat ze zien. De kleuters kunnen verwoorden of ze de kunstwerken mooi vinden of niet en zeggen waarom. De kleuters kunnen zeggen welke kleuren en vormen Escher gebruikt in zijn kunstwerken en of het echt is wat je ziet.	De kleuters hebben respect voor elkaar, ze respecteren elkaars mening.
WOORDEN EN BEGRIPPEN		
Functionele woordenschat	Themawoordenschat	
kijken één voor één eigen mening kleuren vormen	Maurits Escher kunstwerken Litho	
CONCRETE LESDOELLEN		
NL-SPR-TV-04-01 De kleuters kijken naar foto's van de kunstwerken van Maurits Escher en zeggen wat ze zien en wat ze ervan vinden.		
MV-BLD-OM-1.7 De kleuters zeggen welke kleuren en vormen Escher gebruikt in zijn schilderijen en of het echt is wat je ziet.		

BEGINSITUATIEINFORMATIE	
Relevante kind- en groepsinformatie in functie van gekozen doelen	Gevolgen van beginsituatie voor de betreffende activiteit i.f.v. het bereiken van de vooropgestelde doelen
<p>De kleuters spreken en verstaan allemaal Nederlands.</p> <p>De tweede en de derde kleuterklas zitten samen.</p> <p>De kleuters hebben al gewerkt rond Alexander Calder en Vincent Van Gogh. Nu gaan ze werken rond Maurits Escher.</p>	<p>De kleuters begrijpen de juf wanneer ze vragen stelt aan de leerlingen. Deze activiteit kan daarom met de hele klas gedaan worden om een nieuwe kunstenaar aan te brengen.</p> <p>De activiteit wordt met de hele klas gedaan, daarom kan het wel worden in de kring. De juf moet proberen om de kleuters rustig te houden tijdens het vertellen zodat ze allemaal iets kunnen zeggen, elkaar kunnen verstaan en eventueel vragen kunnen stellen.</p> <p>De kleuters hebben al geleerd over Alexander Calder en Vincent Van Gogh. Ze weten al wat voor kunstenaars dat zijn. Nu gaan ze leren over Maurits Escher. Het is belangrijk om in het begin van de dag met de hele klas een gesprek te houden over deze kunstenaar. Op die manier kunnen ze er meer over te weten komen. Er worden ook verschillende kunstwerken van Escher aan de kleuters getoond zodat ze deze kunnen bekijken en bespreken.</p>
GROEPERINGSVORM	
Keuze in het vet zetten	Motivatie
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Grote groep ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (verplicht) ✓ Opstart in grote groep en verder in kleine groep (keuze) ✓ Kleine groep verplicht ✓ Kleine groep keuze 	De opdracht wordt gedaan met de hele klas na het onthaal en kalenders. Er wordt een nieuwe kunstenaar aangebracht en dat is interessanter om met de hele klas te bespreken dan in kleine groepjes.
WERKVORM	
Keuze werkvorm	Motivatie
<p>Gespreksvorm</p> <p>Klassikale activiteit</p>	De kleuters hebben tijdens het onthaal en kalenders een nieuwe kleur op het schilderspalet omgedraaid. Hierdoor kwam er een nieuwe kunstenaar tevoorschijn, nl. Maurits Escher. Er worden verschillende foto's van de kunstwerken aan de kleuters getoond zodat ze deze kunnen bekijken en bespreken. Welke kleuren of vormen heeft hij gebruikt? Is het echt wat je ziet?

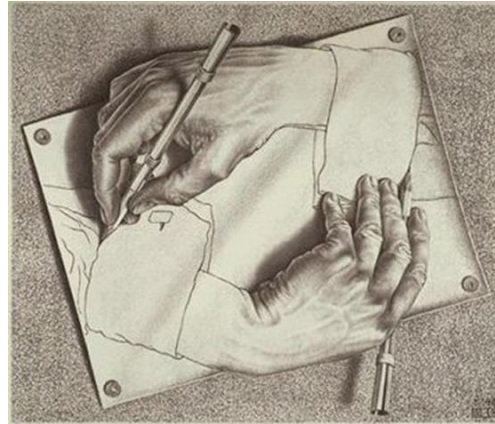
MATERIALEN	
Keuze	Aandachtspunt bij uitwerking
Foto's van enkele kunstwerken van Maurits Escher	Er worden verschillende foto's van de kunstwerken aan de kleuters getoond zodat ze deze kunnen bekijken en bespreken. Welke kleuren of vormen heeft hij gebruikt? Is het echt wat je ziet?
EXTRA DIFFERENTIATIEMOGELIJKHEDEN	
Mogelijkheden	uitwerking
Foto's van de werken in twee groepen bespreken.	De kleuters hebben een nieuwe kleur omgedraaid op het schilderspalet en de nieuwe kunstenaar wordt besproken. Dat is fijner om te doen met de hele klas omdat ze dan meteen allemaal weten wie hij was en wat voor soort kunstenaar hij was. De werken met de hele klas bespreken is misschien wat te druk en daarom kan dat gedaan worden in twee groepen, nl. de poesjes en de vogeltjes. Dit kan dan gedaan worden als er in grote groep al wat verteld is over Maurits Escher.
OBSERVATIE EN BIJSTURING	
Aandachtspunten voor observatie	Ideeën voor bijsturing
Kunnen de kleuters naar de foto's van de schilderijen kijken en hun eigen mening hierover vormen? Zien de kleuters dat de overgangen in sommige kunstwerken heel geleidelijk aan gebeuren? Zien de kleuters dat hetgeen dat er gemaakt is, in werkelijkheid niet kan?	Zelf een schilderij stap voor stap bespreken en nadien kunnen de kleuters dit doen. Je kan vragen aan de kleuters of ze dit mooi vinden of niet en waarom ze het wel of niet mooi vinden. Verwoorden waarom de dingen op het kunstwerk niet echt kunnen zijn.
BRONNEN	
Leerplan OVSG Bezoek Escher in Het Paleis – Den Haag	

Binnenkant lesvoorbereidingsformulier

Wat wil ik bereiken?	Wat gaan we doen?	Wat mag ik niet vergeten? Wat heb ik nodig?
Lesfasen en concrete doelstellingen	Lesverloop	Didactische aandachtspunten
Sfeerschepping	<i>De kleuters hebben net een kleur omgedraaid op het schilderspalet. Ze hebben de foto van Maurits Escher gezien. De juf toont ook verschillende foto's van de kunstwerken van Escher.</i>	 Bijkomende aandachtspunten inzake organisatie, wenken, materialen

<p>Inleiding</p> <p>Kern</p> <p>NL-SPR-TV-04-01 De kleuters kijken naar foto's van de kunstwerken van Maurits Escher en zeggen wat ze zien en wat ze ervan vinden.</p> <p>MV-BLD-OM-1.7 De kleuters zeggen welke kleuren en vormen Escher gebruikt in zijn schilderijen en of het echt is wat je ziet.</p>	<p>De juf zegt: 'Hebben jullie al eens gehoord van Maurits Escher?' De kleuters antwoorden vrij. De juf zegt: 'Is dat ook een kunstenaar? Wat maakt hij dan?' De kleuters antwoorden vrij.'</p> <p>De juf zegt: 'Maurits Escher was een Nederlandse kunstenaar die bekend was om zijn houtgravures en litho's. Bij een houtgravure maakte hij een tekening op een houten plaat en hij maakte daar diepe sneden in. Bij een litho deed hij verf op een plaat en maakte hij daar een tekening in. Daarna werd er met een speciale drukpers die tekening op een blad papier gezet.'</p> <p>De juf zegt: 'Weet je wat er zo speciaal was aan Escher?' De kleuters antwoorden vrij. De juf zegt: 'Hij tekende altijd dingen die onmogelijk waren, dus die eigenlijk niet konden. Maar het lijkt alsof het echt is. Kijk maar eens naar de verschillende foto's van de kunstwerken.'</p> <p><i>De juf toont verschillende foto's van de kunstwerken. Deze worden samen met de kleuters besproken.</i></p>	<p><u>Organisatie</u> De juf toont verschillende kunstwerken van Escher en de kleuters zeggen wat ze hier van vinden en welke kleuren/ vormen hij gebruikt heeft. Ook wordt er kort toegelicht wie Escher was en welke technieken hij gebruikte.</p> <p><u>Materialen</u> Verschillende foto's van kunstwerken van Escher.</p>
---	---	--

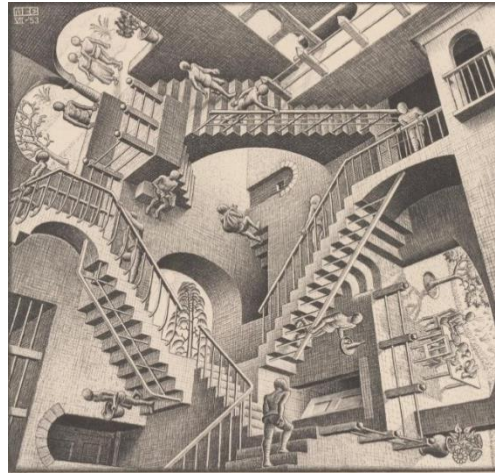

Tekenen, litho, 1948

Mogelijke vragen die de juf kan stellen:

- *Wat zie je?*
- *Welke hand tekent de andere?*
- *Vind je dat de handen net echt lijken? Waarom?*

→ Het is een litho waarbij de ene hand de andere hand tekent. En terwijl de ene hand de andere hand tekent, lijkt het alsof de ene hand de andere vasthoudt.

Relativiteit, litho, 1953

Mogelijke vragen die de juf kan stellen:

- *Wat zie je?*
- *Kan dit in het echt ook? Waarom wel/ niet?*
- *Wat is er met deze mensen?*
- *Kan je zo schuin staan zoals hier?*
- *Wat heeft hij allemaal getekend?*

→ Op de trap zie je twee mensen die elkaar passeren. De ene gaat omhoog, de andere naar beneden. Maar is het wel dezelfde trap die je ziet? Ze leven in een andere wereld en weten niet dat de andere er is.

Rimpeling, lino, 1950

Mogelijke vragen die de juf kan stellen:

- *Wat zie je?*
- *Wat denk je dat dit moet voorstellen?*
- *Hoe komt dat er een cirkel in zit? Waaraan denk je dan?*
- *Welke kleur gebruikt Escher?*

→ In dit kunstwerk zie je een kale boom die zich weerspiegelt in het wateroppervlak. Het spiegelbeeld is niet vlak doordat er enkele druppels op het wateroppervlak vallen.

De juf zegt: 'Welke kunstenaar hebben we besproken?'
 De kleuters zeggen: 'Escher'
 De juf zegt: 'Ja, inderdaad. Hoe maakte hij zijn tekeningen?'
 De kleuters antwoorden vrij.
 De juf zegt: 'Is het echt wat hij tekent? Waarom wel/ niet?'
 De kleuters antwoorden vrij.

Slot

Organisatie

De kleuters beantwoorden de vragen die de juf stelt.